

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

**„Pozitivní ovlivňování životních
postojů“ a „Orientační dny pro mládež“
jako formy primární prevence**

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jan Dočkal, CSc.

2006

Martina Nováková

OBSAH

ÚVOD.....	3
1. PROČ PROGRAMY PRIMÁRNÍ PREVENCE?	6
1.1 PREVENCE PODLE VĚKU DÍTĚTE	6
1.2 S JAKÝMI PROBLÉMY SE DNES DĚTI POTÝKAJÍ?	8
2. OBECNĚ O PREVENCII	10
2.1 PŘÍČINA V RODINĚ?	10
2.2 POJEM PRIMÁRNÍ PREVENCE	11
2.3 ZÁSADY A ÚČINNOST PREVENCE	12
2.4 FAKTORY, KTERÉ OVLIVŇUJÍ JEDINCE	14
2.4.1 <i>Prevence v rodině</i>	14
2.4.2 <i>Prevence ve škole</i>	16
2.4.3 <i>Prevence ve společnosti</i>	17
2.5 ÚKOLY PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	18
3. PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE V KŘESŤANSKÉ PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNĚ	19
3.1 STRUKTURA DVOULETÉHO PROGRAMU	19
3.2 HODNOCENÍ VLIVU PROGRAMU NA CÍLOVOU SKUPINU	23
3.2.1 SOCIOMETRICKÝ DOTAZNÍK	24
3.2.2 ZPĚTNÁ VAZBA OD ŽÁKŮ.....	27
3.2.3 DOTAZNÍK OD ŽÁKŮ	28
3.2.4 ZPĚTNÁ VAZBA OD UČITELŮ	30
3.2.5 ROZHOVOR S METODIKEM PRIMÁRNÍ PREVENCE A LEKTOREM.....	31
3.2.6 SLEDOVÁNÍ KLIENTA BĚHEM URČITÉHO ČASOVÉHO ÚSEKU.....	33
4. ORIENTAČNÍ DNY PRO MLÁDEŽ.....	36
4.1 CO JSOU ORIENTAČNÍ DNY A CO JE JEJICH CÍLEM?	36
4.2 PROGRAMY KURSŮ, POPIS A VÝZNAM TECHNIK:	37
5. ZHODNOCENÍ OBOU PROGRAMŮ	46
ZÁVĚR.....	49
RESUME.....	50
SEZNAM LITERATURY.....	51
PŘÍLOHY.....	53

ÚVOD

V dnešní společnosti se stále častěji setkáváme s dětmi a mladistvými, kteří experimentují s návykovými látkami a páchají trestnou činností. Předcházením těchto situací může být účinná a včasná prevence.

Ve své práci se budu zabývat tématem primární prevence, tedy předcházením nežádoucím sociálním jevům. Představím obecně tuto problematiku a důvody, proč je dobré realizovat programy primární prevence. Dále budu pojednávat o primární prevenci, jako o „Pozitivním ovlivňování životních postojů“, tímto programem se zabývá Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna v Praze v Karlíně, a o tzv. Orientačních dnech pro mládež, které realizuje Katechetické centrum pod záštitou Královéhradeckého biskupství. Ti se snaží realizovat prevenci prostřednictvím zážitkové pedagogiky. Cílem mé práce je představit dva rozdílné přístupy k realizování prevence a porovnat je. Nechci zjišťovat, který způsob je lepší a který horší, chci pouze upozornit na určité výhody a nevýhody jednotlivých stylů.

Ve své práci se snažím sledovat, jak oba programy působí na účastníky. Jedná se většinou o studenty základních a středních škol, kteří mají problémy patřící k jejich věku (kamarádi, alkohol, drogy, cigarety, plány do budoucna. Tvoří a dovytvářejí si své hodnoty, svoji osobnost. Všechny tyto věci jsou ovlivněny několika faktory. Jedním z faktorů je právě škola a hlavně kamarádi. Proto je důležité, aby dokázali uvažovat o své osobě, o svých vlastnostech, rozlišovat mezi dobrým a zlým. Mít oporu v dobrých kamarádech, důvěřovat rodičům i škole. Umět si vybrat svoji správnou životní cestu, vědět o možnostech volby a nejednat zkratkovitě. Nad tímto vším se zamyslet a pozastavit právě oba tyto programy umožňují.

Osnova: 1) Úvod – uvedení do tématu

2) Prevence

- a) Proč programy primární prevence?
- b) Obecně o prevenci
- c) Program primární prevence v KPPP
- e) Orientační dny
- f) Zhodnocení obou programů

3) Závěr

1. PROČ PROGRAMY PRIMÁRNÍ PREVENCE?

Nejprve si položme pár otázek týkajících se dnešních dětí. Proč přibývá ve školách agresivita, šikana? Proč přibývá dětí, které experimentují s drogami, kouří a pijí alkohol? Proč se hranice užívání těchto látek neustále snižuje?

Jednou z možných příčin může být neuspokojení hlavních životních potřeb (frustrace). Ale ne vždy musí jít přímo o frustraci. Dále to může být hádka s kamarádem, ztráta někoho blízkého či např. zaměstnání. Samozřejmě, že záleží, jak má kdo odolný organizmus vůči těmto vlivům.

Podle Maslowa se jedná o tyto základní potřeby:

- 1) základní – fyziologické: pití, jídlo, teplo, sex,
- 2) bezpečí: pocit životní jistoty,
- 3) láska a náležení: touha být milován a někomu patřit, být společensky začleněn, uznání a úcty, respektu, důvěry a kompetence,
- 3) sebeaktualizace: potřeba být sám sebou a osobnostně růst,
- 4) potřeba estetických vjemů: touha vnímat krásu a harmonii.¹

Důvodem, proč s návykovými látkami a k agresivitě či šikaně se uchylují čím dál tím mladší děti může být pozdní začátek prevence. Podcenění situace ať už ze strany rodičů či školy. Vina je také na rodině, která dnes mnohdy neplní jednu ze svých základních funkcí, což je výchova a péče o dítě.

Je tedy dobré včas uplatňovat aktivity zaměřené na začátek prevence, ideálně již v předškolním věku.

1.1 Prevence podle věku dítěte

Protože prevenci je důležité realizovat včas, a každý věk má svoje specifika, podívejme se tedy na prevenci z hlediska věku dítěte. Kterými faktory může být dítě v kterém věku ohroženo.

¹ viz Nakonečný, s. 122

Předškolní věk (3-6 let)

Děti tohoto věku jsou často živé, pohyblivé a roztomilé. Zajistit jejich bezpečí nemusí být snadné, ale je to důležité. Cílem primární prevence v předškolním věku je zakotvit u dítěte zdraví jako důležitou životní hodnotu, kterou je třeba chránit. Uvědomovat si možná rizika a možnosti, jak se těmto nebezpečím vyhnout. K rizikům patří zejména alkoholické nápoje nebo léky s domácí lékárničky. Rodiče by měli dítě učit, co smí a co rozhodně ne a zřetelně vymežit hranice toho, co je přijatelné. Součástí primární prevence v tomto věku je podpora vytváření zdravých sociálních vztahů mimo rodinu. Z tohoto důvodu programy pro děti předškolního věku spadají především do oblasti nespécifické primární prevence.

Mladší školní věk (6-12 let)

Konzumace alkoholu a tabáku nebo experimentování s drogami není v našich podmínkách u dětí tohoto věku vzácností. Ve výjimečných případech je možné se setkat i s těmi, kteří jsou už na návykových látkách závislí.

Cílem primární prevence v tomto věku je prohlubovat dovednosti, jak chránit své zdraví a rozvíjet sociální dovednosti dítěte. Zároveň předat jednoznačné informace o škodlivosti alkoholu a tabáku včetně vymezení základních pravidel týkajících se užívání těchto látek.

V tomto věku by také měla začít specifická prevence, která bere v úvahu konkrétní návyková rizika, s nimiž se může dítě setkat.

Starší školní věk a dospělost (12-18 let)

Dospívání je období, kdy se dítě připravuje na své budoucí povolání a samostatný život mimo rodinu. S tím související stres nebývá zanedbatelný ani u dětí, které ve škole dobře prospívají. O to obtížnější je toto období pro děti, které mají studijní problémy, které se nedostaly na vysněnou školu, které nezvládají nároky zvolené profese a nebo nenacházejí po skončení školy přiměřené uplatnění. Rodiče by měli umožnit rozvoj schopností a nadání dospívajícího, ale zároveň na něj neklást nároky, které nedokáže splnit.

Cílem primární prevence v tomto věku je rozvoj sociálních dovedností především v navazování zdravých vztahů mimo rodinu, v schopnosti čelit sociálnímu tlaku, dovednosti rozhodovat se, efektivně řešit konflikty apod. Zásadní místo zde mají specifické programy primární prevence zaměřené na problematiku návykových látek, jejich účinky a rizika, tj.

vytvořit povědomí o drogách – o nepříznivých zdravotních a sociálních důsledcích spojených s užíváním drog.²

1.2 S jakými problémy se dnes děti potýkají?

Podívejme se na tabulku, která zachycuje problémy, s nimiž se děti obracely na Linku bezpečí v roce 2004:

Téma	Počet dotazujících	Počet v %
Problémy s láskou a partnerstvím	16 808	24
Rodinné vztahy	16 274	23
Vrstevnické vztahy	9 802	14
Školní problémy	6 312	9
Osobnostní a zdravotní problémy	5 080	7
Problémy sexuálního zrání a soužití	4 429	6
Závislosti	2 270	3
CAN	3 506	5
Šikana, etnické a rasové problémy	2 125	3
Ostatní témata	3 609	5
Nekategorizováno	645	1

Zdroj: Výroční zpráva Linky bezpečí za rok 2004.

S těmito problémy se děti obrací nejen na Linku bezpečí, ale také na učitele a lektory primární prevence. Horší je, když si své problémy nechají pro sebe a nesevěřují se ani svým blízkým kamarádům, kteří by jim možná mohli pomoci a nebo jim třeba poradit, kde hledat pomoc. I od toho jsou tady programy primární prevence.

² viz Drogy a návykové látky u našich dětí, s. 55

Když si pozorně prohlédneme první čtyři řádky tabulky, všimneme si, že nejčastěji se jedná o problémy vztahové, školní a spojené s vrstevníky. Např. závislosti a šikana jsou až ve spodní části tabulky, což by možná mohlo vypadat, že těchto problémů ubývá. Mnohdy, ale problémy s rodiči, láskou, kamarády ve skupině a školou právě závislosti začínají a bývají prvním impulsem k užití návykové látky.

Právě škola díky povinné školní docházce má velkou moc působit během vyučování a preventivních programu na dítě. A má možnost zkusit nahradit nebo dohnat to, co rodiče zanedbali.

2. OBECNĚ O PREVENCI

2.1 Příčina v rodině?

Základní práva a svobody dítěte jsou v České republice kodifikovaná v Úmluvě o právech dítěte, v Ústavě a podrobněji jsou upravena v zákonech dotýkajících se právního postavení dětí, tzn. především v zákoně o rodině. „Na jednom z předních míst Úmluvy o právech dítěte je závazek respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů a rodiny i zajištění ochrany dítěte před zanedbáváním, nedbalým zacházením a jakýmkoli tělesným či duševním násilím.“³

Problematika rodiny a postavení dítěte v ní je dnes častým předmětem diskusí. Hovoří se o krizi rodiny ve vyspělé industriální společnosti, o zvýšené tendenci jejích členů k individualismu, egoismu a o celkovém oslabení sociálních a mezilidských vztahů. Ukazuje se na to, že v rodině se odráží pluralizace životního stylu, společenských norem a hodnot, nové chápání rolí muže a ženy a rostoucí tlak na naplnění jejich profesních závazků. Vzájemné vztahy v rodině jsou sice otevřenější a méně formální, ale zároveň jsou poznamenány nedostatkem tolerance a prosazováním vlastních zájmů. Dítě se na jedné straně stává centrem intenzivních pozitivních hodnot, avšak na druhé straně může být citově ochuzováno nebo se dokonce stává předmětem špatného zacházení.

Uvolnění tradičních vazeb v rodině i souhrn negativních jevů ovlivňujících vývoj dítěte a skutečnost, že ne všichni rodiče jsou ochotni a schopni plnit své povinnosti ve výchově, vede k potřebě rozvětvenější sítě veřejných služeb a institucí zajišťujících ochranu práv dítěte a pomoc rodině. Cílem těchto institucí, organizací nebo nadací je podpořit výchovné funkce rodiny a preventivními nebo korektivními opatřeními poskytovat pomoc v případech, kdy je výchova dítěte v rodině narušována či vážně ohrožena.

Výrazným negativním znakem současné společnosti je šíření sociálně patologických jevů.⁴ Těmito jevy, které nepříznivě zasahují do života rodin, dalších sociálních skupin i jednotlivců jsou ohroženy především děti a mládež, tedy sociální skupina nejméně odolná proti těmto vlivům.

Primární roli v prevenci dětí a mládeže hraje rodina, která svým vlivem a osobním příkladem formuje vztah dítěte ke společnosti, práci, vzdělání a životnímu stylu.

³ viz Úmluva o právech dítěte

Potvrzuje se, že děti s poruchami chování a páchající trestnou činností pocházejí z tzv. problémových rodin (z rodin, jež bývají z různých důvodů dysfunkční), které nezaručují správnou výchovu dítěte.

Do konfliktních situací se ale dostávají i normálně fungující rodiny, pokud nedokáží odpovídajícím způsobem řešit symptomy, které mohou mít pro dítě škodlivé důsledky a mohou vést až k delikventnímu chování či užívání drog.⁵

Je tedy příčinou rodina? Pokud výchova v rodině z nějakého důvodu byla zanedbána, je velká pravděpodobnost toho, že se to odrazí na chování dítěte, což může vést k tomu, že dítě bude páchat činy spadající do oblasti sociálně patologických jevů.

Dalšími příčinami může být škola a společnost (pojeduám níže) a jiné vlivy, které působí nepříznivě na děti a mládež. Jedná se o různé party, v kterých hledají útočiště před svými problémy, životní tragédie (ztráta někoho blízkého) a malá psychická odolnost vůči problémům a negativním vlivům.

2.2 Pojem primární prevence

Primární prevence (lat. praeventus - zákrok předem) znamená předcházení vzniku nežádoucím sociálním jevům. Předcházení nepříznivým důsledkům některých negativních jevů je z různých hledisek (sociálních, ekonomických, zdravotních apod.) výhodnější než zákroky proti již vzniklým problémům. Fungují tři typy preventivních opatření.

Primární prevence zahrnuje vytváření a zabezpečování optimálních podmínek pro sociální (tělesný, duševní) vývoj jedince. Je zaměřena na celou populaci (např. činnost volnočasových center, besedy o drogách ve škole).

Sekundární prevence má zachytit poruchu sociálního (tělesného, duševního) vývoje v počátečním stádiu, zajistit potřebná opatření pro ohroženého jedince a zabránit rozšíření negativního jevu mezi jedince jiné. Cílovou skupinou jsou ohrožení jedinci (např. děti a mládež experimentující s drogami). Sekundární prevenci realizují kontaktní centra, linky důvěry atd.

Terciární prevence má předcházet zhoršování stavu, recidivám a snižovat negativní důsledky sociálně patologických jevů. Je zacílena na jedince či skupiny, u nichž problém již existuje (např. výměna jehel drogově závislým).

Prevence sociálně patologických jevů obecně sleduje tyto cíle:

⁵ viz Vocilka, s. 6 - 8

- předcházet vzniku a dalšímu šíření těchto jevů,
- vytvořit (informační a realizační) prostor pro vlastní aktivity v oblasti prevence,
- eliminovat rizika či příležitosti sociálně deviantního chování dětí a mládeže
- zvýšit odolnost dětí a mládeže vůči sociálně patologickým jevům..⁶

U prevence je důležité posilování sociálních a komunikačních dovedností, aktivit zaměřených na sebepoznání, vybudování důvěry a vztahu s dětmi, na které je primární prevence cílena. Poskytované informace o návykových látkách nesmí být jednostranné a zastrášující, ale objektivní a pravdivé.

Jednou z forem primární prevence jsou rozšířené „peer programy“, kdy jsou pro šíření primárně preventivních informací vyškoleni „peeři“ - vrstevníci (lidé stejného věku, ale i ze stejné sociokulturní skupiny, ...) Ti v rámci své vrstevnické skupiny podporují zdravé normy a způsoby chování a odmítají nezdravé návyky. „Peeři“ absolvují školení a získají informace o problematice, které pak předávají vrstevníkům.

Využívá se také studentů věkově starších než cílová skupina, na kterou mají preventivně působit. Především se jedná o speciálně vyškolené studenty humanitních oborů vysokých škol, kteří pracují s cílovou skupinou po nějaké časové období, někdy i po několik let (např. dobrovolníci, kteří jsou vyškoleni pro provádění primární prevence na základní škole se setkávají se svou stále stejnou skupinou žáků od jejich šesté až do deváté třídy).⁷

2.3 Zásady a účinnost prevence

V každé sociální skupině je důležité dodržovat určitá pravidla – zásady, aby mohla dobře fungovat a nedocházelo zbytečně ke konfliktům či neřešitelným situacím. I zde jsou stanoveny zásady a principy, které pomáhají jít při práci správnou cestou a dosáhnout tak co největší efektivity.

Tedy důležité zásady a principy:

- znát dobře cílovou skupinu
- navodit atmosféru důvěry
- jednat partnersky
- spojovat teorii s realitou
- nezastrašovat

⁶

<http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/SocialnePatologickeJevyAJejichPrevenceObecne/12342.aspx> ze dne 21. 11. 2005

⁷ viz <http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=47> ze dne 22.10. 2005

- pružně reagovat na situace, pohotově odpovídat na připomínky

1. princip systematickosti

- veškeré působení by se mělo prolínat životem všemi možnými cestami, mělo by tvořit celek

2. princip komplexnosti

- prevence by měla zahrnovat všechny sféry osobnosti
- působit jak na materiální stránku jedince, tak na emoce

3. princip koordinace

- vše by mělo být uvedeno do vzájemného souladu
- optimální spolupráce⁸

Za prevenci se někdy vydává téměř cokoliv. Avšak i dobře míněná akce nemusí mít pozitivní efekt. Dokonce může působit i škodlivě. Např. přednáška pro dospívající někdy může způsobit spíše zájem o problematiku než nevšímavost. Jakákoliv jednorázová akce nemůže nahradit systematickou a soustavnou preventivní práci. Historicky nejstarší strategie jako zastrahování, emoční apely nebo neosobní věcné informování se ukázaly neúčinné při ovlivňování chování v pozitivním směru. Kdežto nabízení pozitivních alternativ je účinné u osob se zvýšeným rizikem. O jaké alternativy se bude jednat záleží na specifčnosti situace (duševní porucha, rodinný problém, životní styl, atd.).

U běžné populace dospívajících (tedy populace se středním rizikem) je nutnou součástí účinného preventivního programu aktivní účast předem připravených vrstevníků (peer programy). To potvrzují rozsáhlé studie např. práce prováděná pod záštitou Světové zdravotnické organizace ve čtyřech různých zemích (Norsko, Kanada, Svazijsko a Švýcarsko). Program nesený vrstevníky vedl v porovnání s kontrolní skupinou k nižší spotřebě alkoholu. Ale tentýž program nesený učiteli spotřebu alkoholu buď neovlivnil nebo dokonce zvýšil.⁹

Účinnost preventivních strategií shrnuje tato tabulka:

Přehled strategií	Účinnost
Zastrahování	Neúčinné
Citové apely	Neúčinně

⁸ viz Sborník pro metodiky protidrogové prevence a sociálně patologických jevů, s. 61 - 62

⁹ viz Perry a spol, s. 1145 - 1147

Prosté informování	Neúčinné
Nabízení lepších alternativ než alkohol či jiné návykové látky	Účinné u skupin se zvýšeným rizikem
Peer programy (aktivní účast předem připravených vrstevníků)	Účinné
Prevence založená ve společnosti (community based prevention) tj. spolupráce různých složek společnosti	Účinné
Snižování dostupnosti návykových látek včetně alkoholu	Účinné, jestliže je prováděno i snižování poptávky po nich
Léčba anebo mírnění následku	Relativně účinné, zejména pokud jsou poskytnuty včas

Zdroj: CSÉMY, Ladislav; NEŠPOR Karel. *Léčba a prevence závislosti*. 1. vyd. Praha, 1996. 203 s. ISBN 80-85121-52-2

2.4 Faktory, které ovlivňují jedince

Mezi faktory, které mohou nejvíce působit a ovlivnit jedince v oblasti prevence patří tyto 3 základní:

- rodina
- škola
- společnost (sdělovací prostředky, politika, neziskové a státní organizace)

2.4.1 Prevence v rodině

Aby prevence v rodině fungovala a měla význam, měly by se uplatňovat tyto zásady:

- získat si důvěru dítěte a umět mu naslouchat
- umět s dítětem o návykových látkách hovořit
- předcházet nudě
- pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které mu usnadní návykové látky odmítat
- vytvořit zdravá rodinná pravidla
- pomoci dítěti bránit se nevhodné společnosti
- posílit sebevědomí dítěte
- spolupracovat s dalšími dospělými

Celkově lze říci, že pro prevenci v rodině je nevhodnější vřelá a středně omezující výchova. Rodič má zájem, stará se, snaží se porozumět, prosazuje však také rozumná pravidla, na jejichž dodržování trvá.¹⁰

Zvláštní pozornost je třeba věnovat výchově problémových dětí v rodině.

Děti s poruchou pozornosti a hyperaktivitou

Tento problém se projevuje nadměrnou aktivitou, neposedností, roztěkaností. Někdy děti působí dojem nešikovnosti, jejich nálady kolísají z jedné krajnosti do druhé. Často jednájí impulzivně a bez rozmyslu. Hůře se soustřeďují, mívají ve škole problémy s chováním a někdy i s prospěchem.

Nároky na rodiče těchto dětí jsou velké. Trestat dítě za jeho problém nemá cenu a zakazovat pohyb také ne. Chce to najít něco, za co se může takové dítě chválit, což může vyžadovat trochu vynalézavosti, ale je to důležité. Vhodné je pracovat krátce, ale častěji.

Aby nebyla zanedbána péče takového dítěte, a bylo předcházeno patologickým jevům, vyžaduje to vzájemnou spolupráci rodičů i učitelů.¹¹

Dítě se sklonem k násilí

Sklon k násilí zvyšuje riziko nejrůznějších potíží včetně horší adaptace ve společnosti, kriminality a problémů působených alkoholem a drogami. Prevence v této oblasti by měla zahrnovat osobní příklad rodičů, dítě se od nich může naučit, jak řešit konfliktní situace na nenásilné úrovni. Bohužel negativním vlivem působí sdělovací prostředky, násilí proniká i do programů určených pro děti a mládež. Pro dětskou psychiku jsou tyto jevy více nebezpečné než pro dospělé, proto by měli rodiče děti před těmito nepříznivými vlivy chránit. Úcta k lidskému zdraví a životu by měla být větší než je dnes a dítě by mělo vidět pozitivní modely a získávat potřebné sociální dovednosti.¹²

Nepřijetí do školy nebo do učení a nezaměstnanost u mládeže

Rodina by se měla snažit dítěti najít jiné uplatnění, aby si vytvořilo pracovní návyky a získalo dostatek znalostí, které mu budou později užitečné. Zvláště účinná je emoční

¹⁰ viz Nešpor, Csémy, s. 21 -22

¹¹ viz Nešpor, Csémy, s. 22

¹² viz Nešpor, Csémy, s. 22

podpora a aby rodina zastávala funkci, která jí patří (tedy nejen výchovná, ale také pečující o ochranářská).

Dítě bývá často touto událostí otřeseno, proto je nutné posílit jeho sebevědomí, vyzdvihnout jeho pozitivní vlastnosti. Právě alkohol a jiné návykové látky mohou být řešením a útekem od tohoto problému.¹³

Problém s alkoholem nebo drogami u rodičů

V dnešní době se jedná o relativně častý problém. Děti pocházející z takovéto rodiny jsou nepochybně více ohroženy. Pokud se rodič léčí a vyléčí se, má to zajisté na dítě pozitivní vliv. Pokud ale rodič v tomto selže, lze očekávat, že to bude mít na dítě negativní dopad. Dítě potřebuje mít vytvořené přiměřené prostředí, ve kterém mají věci svůj řád. Potřebuje si „upevnit“ svoje sociální místo ve společnosti a potřebuje mít nějaké základy o které se opře. Pokud příklad a vzor nemá v rodině, často se stává, že zabředne v budoucnosti do stejných problémů jako jeho rodiče.¹⁴

2.4.2 Prevence ve škole

Stejně jako rodina také škola usiluje v současné době o výchovu dětí ke zdravému životnímu stylu, o rozvoj osobnosti a osvojení pozitivního sociálního chování. Řečeno ve zkratce: prevence by neměla být jen krátkodobým kurzem obrany.

V podmínkách současné informační revoluce jsou základními potřebami člověka zejména schopnost komunikace, týmové práce, dostatek sebedůvěry a dobrá odolnost vůči stresu. Je to škola, která na sebe musí vzít naplnění těchto potřeb. Škola musí ve zvýšené míře převzít i výchovnou roli, protože dnešní rodina plní jen některé ze svých někdejších základních funkcí.

Cílem je tedy:

- vzdělaný pedagog, který ovládá metody práce se skupinou a je schopen vyučovat za aktivní účasti dětí;
- dítě, odpovědné za vlastní chování a způsob života (v míře přiměřené jeho věku);
 - s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům;
 - se schopností dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí;
 - schopné řešit problémy;

¹³ viz Nešpor, CSémy, s. 23

¹⁴ viz Nešpor, CSémy, s. 24

- spolupodílet se na tvorbě podmínek a prostředí;
- se schopností týmové práce.

Tyto dovednosti a kvality nesmí stát až na konci výchovného snažení, ale musí být součástí procesu výchovy a vyučování. Ne tak, že škola pouze učí zdravému způsobu života, ale škola má být sama modelem a podporovat zdraví přímo v průběhu školního procesu.

Nástroje, které jsou k dispozici k dosažení uvedených cílů:

- Minimální preventivní programy na školách a ve školských zařízeních, jejichž realizace je závazná a podléhá kontrole České školní inspekce. Je zde zakotvena zejména odpovědnost za systematické vzdělávání pedagogických pracovníků za výchovu ke zdravému životnímu stylu a rozvoj osobnosti dětí a mládeže a vytváření podmínek pro využití volného času.
- Systematické vzdělávání pedagogů. Jde o vzdělávání odborně erudovaných, komunikativně a psychologicky vybavených učitelů, kteří již působí na školách a také studentů všech učitelských odborů pedagogických fakult.
- Projekt Zdravá škola, který je realizovaný Státním zdravotním ústavem a garantovaný Světovou zdravotnickou organizací pro Evropu, Radou Evropy a Komisí evropské unie. V ČR je realizován od roku 1992, v současné době se ho účastní 90 základních škol a od roku 1995 jsou do projektu zařazeny i mateřské školy.¹⁵

2.4.3 Prevence ve společnosti

Prevence je účinnější, jestliže je cílová populace koordinovaně ovlivňována z více stran. Jestliže považujeme za cílovou populaci mládež, bude taková optimální prevence zahrnovat působení rodiny, školy, zdravotnických služeb, organizací zabývajících se mimoškolními aktivitami, místní samosprávu, sdělovací prostředky, atd.¹⁶

Možná připadá někomu tato představa trochu idealistická a naivní, ale programy tohoto typu fungují v mnoha částech světa (např. skandinávské země, USA, atd.). Nebudeme zde zabíhat do podrobností a omezíme se na konstatování, že pro prevenci je užitečné hledat spojení.

¹⁵ http://www.rodiceprotidrogam.cz/presnasky/primarni_protidrogova_prevence_na_skolach.htm, ze dne 22. 10. 2005

¹⁶ http://www.rodiceprotidrogam.cz/presnasky/primarni_protidrogova_prevence_na_skolach.htm, ze dne 22. 10. 2005

Společnost má dostatek nástrojů na to, aby mohla ovlivňovat zneužívání návykových látek a zabraňovat sociálně patologickým jevům. Má sestavené koncepce a programy, které odpovídají dnešní situaci. Spolupracuje s různými institucemi (poradny, ministerstva, neziskové organizace, atd.) a snaží se tím dostat tuto problémovou situaci pod kontrolu. Otázkou je, do jaké míry se jí to daří. Prostředků má dostatek, ale uvést je do praxe už není tak jednoduché.

2.5 Úkoly prevence sociálně patologických jevů

Úkoly, o kterých budu níže pojednávat si klade MŠMT za své cíle, jak zlepšit kvalitu a efektivitu prevence. Všechny tyto úkoly jsou proto důležité, některé z nich se v této práci už objevily. Otázkou je, do jaké míry se plní. Často mnohé z nich vážnou na nedostatku finančních zdrojů, což má vliv na počet i kvalitu pracovníků a potřebné prostory pro splnění těchto úkolů.

- zkvalitnit obsah a realizaci minimálních preventivních programů a změnit podmínky ve školách a školních zařízeních (i speciálních)
- vzdělávání a zvyšování odbornosti pracovníků v oblasti prevence
- zapojit rodinu do procesu prevence (nové formy spolupráce s rodiči a jejich vzdělání v oblasti prevence)
- zpracování metodických materiálů pro koordinátory a metodiky preventivních aktivit
- vytvoření systému vícezdrojového financování preventivní politiky ze státního rozpočtu na principu subsidiarity
- participace na tvorbě sítí škol podporujících zdravý životní styl z pohledu systémového a metodického
- informovat veřejnost o přijímaných opatřeních a realizovaných aktivitách v oblasti prevence sociálně patologických jevů

3. PROGRAM PRIMÁRNÍ PREVENCE V KŘESŤANSKÉ PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNĚ

Preventivní program v Křesťanské pedagogicko-psychologické poradně (dále jen KPPP) je zaměřen na prevenci sociálně patologických jevů, především na užívání návykových látek, šikany, agresivity a záškoláctví. Jeho hlavním cílem je komplexní působení na klienta.

Celý program je rozložen do 4 let, tak aby KPPP pracovala s dětmi od jejich šesté třídy až do jejich deváté. Lektoři těchto programů procházejí před svojí činností týdenním školením (pod vedením metodiků primární prevence) během kterého by se měli seznámit s technikami, metodami a stylem, jak prevenci vykonávat. Mají možnost projít si převážnou většinou technik, které potom využívají u dětí. Což jim umožňuje lépe se vcítit do dětí a jejich pocitů. Mimo týdenního školení jsou lektoři postupně doškolováni podle toho, jaký blok se zrovna chystají ve škole uvést (např. závislosti, vztahy, poznávání sebe a ostatních).

KPPP navazuje s lektory spolupráci na dva roky, popřípadě, když mají lektoři zájem, tak mohou v prevenci pokračovat. Proč na dva roky? Program primární prevence je rozdělen na 4 bloky, kdy každý rok třída absolvuje dva bloky za rok, a tak mají lektoři celý program ve dvou letech hotový. Proč je tedy program čtyřletý? Lektoři dostávají ke každému bloku dostatek technik na to, aby mohli program následující dva roky opakovat se stejným zaměřením, ale v jiném znění – duchu. Děti a případně i lektoři mohou potom sledovat, jak se dítě utváří, v čem se změnilo jeho hodnoty, názory. Jsou to pro ně cenné informace, které mohou v budoucnu využít.

3.1 Struktura dvouletého programu

Nejprve představím jednotlivé bloky a jejich zaměření a potom se pokusím každý stručně charakterizovat a uvést pro dokreslení představy jednu používanou techniku. Každá z technik, kterou zde uvedu, přesně plní svůj vytyčený cíl, je tedy v působnosti na klienty účinná.

- 1. BLOK:** techniky zaměřené na seznamování, sebepoznání a spolupráci v kolektivu (podzim).

2. **BLOK:** techniky zaměřené na vztahy ve třídě: spolupráce, komunikace, prevence šikany, pozitivní vazba žáků ve třídě navzájem (jaro).
3. **BLOK:** techniky zaměřené na prevenci závislostí (kouření, drogy, patologické hráčství), prevence rasismu, nebezpečí sekt (podzim).
4. **BLOK:** techniky zaměřené na hodnotový žebříček, partnerské vztahy, vztahy k rodičům, plány do budoucna (jaro).

Kromě těchto bloků se vykonává v každé třídě jednou za dva roky, zpravidla po podzimním setkání, sociometrie. Je to tzv. měření vztahů ve třídě (ke komu mají sympatie, s kým se rádi kamarádí, jak vnímají třídu, jak se tam cítí, atd.). Na výsledky sociometrie potom navazuje jarní setkání, kdy se program tvoří na základě získaných informací, aby co nejlépe pasoval na třídu a zjištěné problémy. Jelikož sociometrie se neprovádí každý rok, je zajímavé porovnat výsledky sociometrie žáků, když jsou v 6. třídě a pak když jsou v třídě osmé.

1. BLOK – seznamování, spolupráce

Lektoři přijdou do třídy poprvé, vysvětlují dětem, co je program primární prevence KPPP, co je v průběhu několika let čeká za bloky a seznámí je s tématem jejich prvního setkání.

Na začátku každého setkání (ať je to poprvé nebo popáté) se stanovují pravidla, která platí pro třídu i pro lektory. Jsou to pravidla, která navrhuje sama třída, popřípadě lektori. Pravidla, na kterých se všichni domluví a na znamení souhlasu je podepíší (např. mluví jen jeden; když nechci, nemusím se vyjadřovat k problému; tajemství skupiny se nevynáší; nedělej druhému to, co je ti nepříjemné, atd.). Dětem se dávají lístečky, na které si ony napíší, jak chtějí, aby jim všichni během programu říkali. Můžou si tam tedy napsat nějakou svoji přezdívku a přimalovat nějaký obrázek, který je charakterizuje.

Děti v těchto programech oceňují, že jsou s lektory na stejné úrovni, že lektori zde nejsou z pozice učitele, ale z pozice kamaráda. I vzájemné tykání staví obě „skupiny“ na stejnou úroveň. Při těchto setkáních tam také není třídní učitel, ani jiný učitel. Je to proto, aby mohly děti otevřeně mluvit a nemusely se bát, že to bude potom proti nim nějak použito nebo zneužito.

V tomto bloku jde o seznámení lektorů s dětmi i o vzájemné seznámení dětí mezi sebou, kdy techniky jsou volené tak, aby se děti navzájem o sobě něco více dozvěděly a

zjistily, že mají např. stejného koníčka s člověkem, o kterém je to ani nenapadlo. Mají tím možnost více se k sobě vzájemně přiblížit.

Dalším cílem je spolupráce. Lektor má možnost vytvořit si skupinky, podle svého uvážení a tím pádem spolu na stejné věci pracují děti, které by spolu jinak nemluvily, ale teď v zájmu vítězství své skupinky se snaží (samozřejmě, že ne vždy to vyjde a nějaké dítě se vzepře).

Příklad techniky: Tričko

Každé dítě dostane předtištěný obrázek trička, na který ztvární to, co by rádo ukázalo druhým (reklama na sebe): záliby, vlastnosti, dovednosti, to, čeho si na sobě váží. Na druhé straně může být to, co by raději před ostatními skrylo.

Trička si pak v kroužku navzájem ukáží a mluví o nich. Prezentace zadní strany je dobrovolná.

Cílem je poznání ostatních, uvědomění si vzájemných podobností.

2. BLOK – vztahy ve třídě, komunikace

Tento blok navazuje na sociometrii. Na začátku setkání jsou dětem sděleny výsledky sociometrie a podle nich se s nimi dále pracuje.

Během tohoto programu se lektoři snaží o vzájemnou komunikaci mezi dětmi. V nižších třídách hlavně o komunikaci chlapci a dívky, protože v tomto věku to bývá problém. Dále mluví o vztazích ve třídě, o tom, zda jsou děti spokojeny s tím, jak to tam mají. Pokud ne, tak jak se to dá zlepšit, co pro to oni mohou udělat.

Jsou používány takové techniky, aby i ten člověk, který se ve třídě cítí špatně, se mohl alespoň na chvíli cítit v pozici těch nejlépe ve třídě vnímaných. Aby si ostatní uvědomili, že jsou jedním kolektivem, jednou třídou a že každý členek tohoto kolektivu je důležitý.

Příklad techniky: Společný dům

Děti jsou rozděleny do skupinek. Tématem práce je: můžete si postavit společný dům podle vašich představ, můžete v něm mít cokoli, aby vám všem dohromady v něm bylo dobře. Kreslí se na velký papír. Jeden ze skupiny je určen jako pozorovatel, celou dobu nemluví, ale jenom sleduje a zapisuje, jak se skupinka chová, jak ji jde práce od ruky, jestli má problém se domlouvat na společných věcech, atd.

Každá skupinka má za úkol prezentovat svůj dům. Nejprve pozorovatel přečte, jak pracovali a ostatní účastníci skupiny k tomu mohou mít výhrady a dotazy. Potom mluvčí skupiny podrobně popíše dům a ostatní mohou mít adekvátní dotazy. Nakonec je prostor pro pocity každé skupinky, jak se jim pracovalo, zda každý dostal v domě tolik místa, kolik potřeboval, jak dlouho se domlouvali na společných věcech, atd.

Cílem této techniky je hlavně spolupráce a komunikace.

3. BLOK – závislosti

Při tomto bloku mluví lektoři s dětmi o závislostech. Nejen o závislostech na alkoholu, drogách či kouření, ale také o závislostech na věcech či lidech.

Cílem není seznámit děti se všemi možnými dostupnými drogami a jejich pozitivními i negativními účinky, ale říci o možných rizicích, alternativních cestách a o tom, co může droga vzít v protikladu k tomu, co může dát. Nejde o moralizování, říkat neber to nebo umřeš, ale zkus se zamyslet nad tím, co všechno tím můžeš ztratit.

Díky technikám mají děti hodně prostoru na přemýšlení o svém životě, o svých hranicích za které by nešly, o tom, co pro ně je a není nebezpečné. Mají také možnost konfrontovat svoje názory s lidmi, kteří jim jsou věkově blízcí, takže se nebojí ani se zeptat na věci, které je zajímají, ale jinde se zeptat bojí.

Příklad techniky: Plakát

Každá skupinka dostane plakát, na kterém je obyčejný člověk a pod ním text, např: Petr, 28 let, 2 roky závislý na heroinu, 4 roky nepodmíněně. Jejich úkolem je sepsat životní příběh tohoto člověka. Zkusit se zamyslet nad tím, jaký měl motiv k tomu, aby bral drogy, jaká byla jeho drogová kariéra a co ho přivedlo k tomu, že spáchal trestný čin a byl za něj odsouzen.

Cílem této techniky je uvědomění si jak i z nepatrně malého problému nebo „zaškobrtnutí“ se může stát velký problém.

4. BLOK – Vztahy, hodnoty

Poslední blok je věnován vztahům partnerským a vztahům k rodičům. Při čtvrtém roce spolupráce jsou zde přidány také plány do budoucna, protože děti jsou žáci 9. tříd a rozhodují se, kam půjdou po škole.

Mluví se o záležitostech s partnerstvím spojenými. Od prvních schůzek až po sex a o lidech různě orientovaných. Zde se narazí na snášenlivost lidí, kteří jsou jiní. Znovu nám

nejde o moralizování, ale o zamyšlení se nad tím, jak bych se cítil já, kdybych byl v takové situaci a jaké asi mohou být příčiny ocitnutí se v této situaci. Řeší se různé rodinné problémy, ať už s rodiči nebo se sourozenci, často se sem přidávají i problémy s učiteli.

Příklad techniky: Srdce na trhu (viz příloha č. 1)

Každá skupina dostane zadání a 15 minut na to, aby vybrala nejvhodnějšího příjemce. Mluvčí každé skupiny představí pacienta, kterého vybrali a uvede důvody svého výběru. Pak je nechán prostor pro diskusi, aby každý kdo chce, se mohl vyjádřit ke svému řešení. Na závěr se má třída pokusit shodnout se na jednom pacientovi.

Cílem techniky je zamyšlení. Žádná z uvedených variant není správná, jsou různé hodnoty. Každý vnímá jako důležité něco jiného a děti mají tak příležitost být konfrontovány s hodnotovým žebříčkem toho druhého, což nás přivádí ke vzájemnému respektu a toleranci. Dále je tato technika komunikační. Úkolem je domluvit se ve skupině a před ostatními obhájit svůj názor.¹⁷

Na programu jsou nejdůležitější techniky, které využívá. Technika nastíní nějaký problém a pak je prostor pro to se o něm bavit. Když se mluví otevřeně v kroužku, tak je větší šance, že děti vnímají a něco si z toho odnesou.

Cílem celého čtyřletého programu je pozitivně působit na děti a na jejich utváření hodnot, aby si uvědomovaly, co je důležité, co má v životě význam a smysl. Jak jednoduché je přijít o věci, na kterých jim tolik záleží.

3.2 Hodnocení vlivu programu na cílovou skupinu

Při mém působení v tomto programu jsem se už od počátku zamýšlela nad tím, zda se dá zjistit, do jaké hloubky může tento způsob prevence ovlivnit cílovou skupinu (žáky 6. až 9. třídy základní školy). Zda je přínosný pro jejich chování, rozhodnutí, pro jejich budoucnost. Je zjevné, že nelze ovlivnit a pozitivně zapůsobit na všechny klienty, kteří tento program absolvují, protože třída je skupina různých „vzorků“ lidí, kde každý žák je originál a každému padne na míru něco jiného, ale i malá část z nich je dobrým výsledkem. „Ušití“ programu na míru je také důležitou součástí tohoto programu.

K zjištění působnosti na žáky jsem používala tyto metody:

1. Sociometrický dotazník

¹⁷ čerpáno z manuálu Primární prevence KPPP

2. Zpětná vazba od žáků
3. Dotazník od žáků
4. Zpětná vazba od učitelů
5. Rozhovor s metodikem primární prevence a lektorem
6. Sledování klienta během určitého časového úseku

3.2.1 Sociometrický dotazník (viz příloha č. 2)

„Sociometrie je označení pro kvantitativní postižení pouze určitých typů mezilidských vztahů, a to těch, které nazýváme preferenčními vztahy, jež se dají popsat pomocí pojmů přitahování, odpuzování a indiference s ohledem na výběrovou situaci.“¹⁸

Respondenta postavíme do situace, kdy si má pro něco vybrat společníky, resp. jedince, které za společníky určitě nechce, a sledujeme počet vzájemných výběrů.

Sociometrie zahrnuje řadu technik, z nichž nejpropracovanější a nejužívanější je sociometrický dotazník. Je to získávání dat výhradně metodou osobního sdělení v sociopreferenční situaci. Tato situace může být obecná (Koho ze třídy máš nejraději?) nebo mnohem častěji specifická a zaměřená na socioemoční vztahy členů. Může být buď reálná, známá všem zúčastněným ze zkušenosti, nebo potenciální, dosud neprožitá, ale všichni si ji dokáží dost dobře představit.

Dotazník může napomoci k odhalení sociálně patologických jevů – např. šikany a kriminality a je určen pro děti od 6. do 8. třídy základní školy.

Poskytuje nám možnost kvalitativního i kvantitativního zpracování. Kvalitativní analýza poskytne informace o postojích jednotlivce a výchozí formu pro individuální práci s dítětem (outsideři třídy, sociometrické hvězdy, apod.).

Kvantitativní hodnocení nabízí možnost objektivního srovnání třídních kolektivů mezi sebou, přehled o interakci ve třídě, o hierarchii třídního kolektivu. To umožňuje účinně ovlivňovat třídní klima.¹⁹

Co všechno se tedy z dotazníku dozvíme?²⁰

- *sociogram* – grafické znázornění vztahů
 - ukazuje sociometrické hvězdy, ke kterým směřují volby a také outsidersy (žáky třídou opomíjené či dokonce z kolektivu vyčleněné)

¹⁸ Petrušek 1969, s. 87

¹⁹ viz Manuál KPPP

²⁰ zpracováno podle vzorového dotazníku, který se používá při zadávání sociometrie

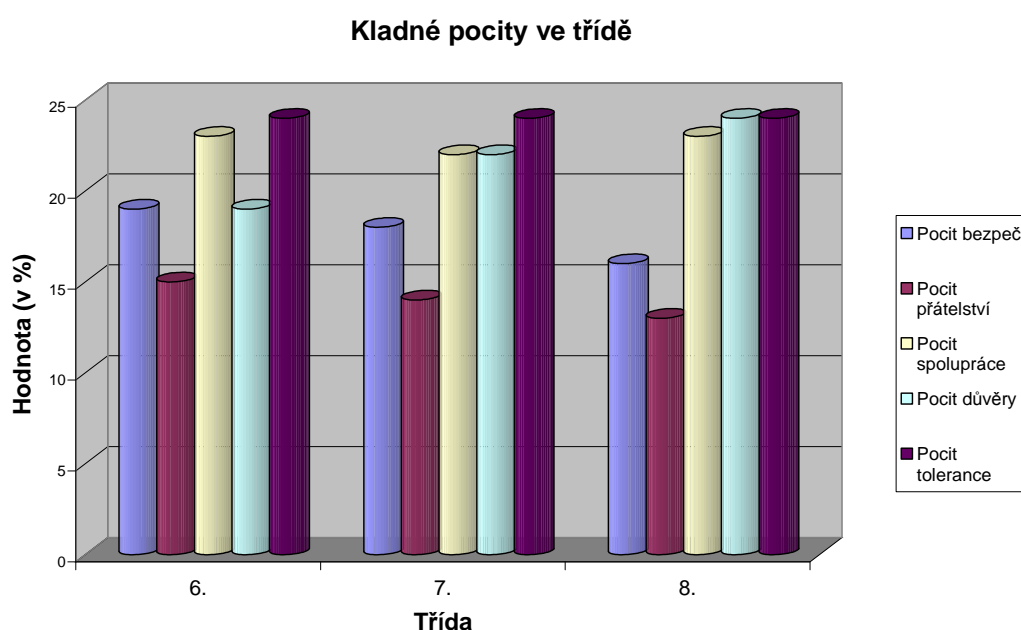
- vidíme, kolik žák volí spolužáků, ke komu směřují jeho sympatie a antipatie, odhalují se různé koalice a uzavřené skupinky
- *klima třídy* (zda se tam respondent cítí dobře nebo špatně)
- *hierarchii ve třídě* (outsider, sociometrická hvězda)
- *vlastnosti* (kdo je vnímán jako spravedlivý, zábavný, ale i protivný, nespolehlivý, osamocený)
- *nešťastný a ubližovaný žák* (koho tak vnímá třída a kdo se tak vnímá sám)
- *jak respondent sám sebe ve třídě vnímá* (je ve středu dění, je vždy o všem informován, zda o něj třída stojí, ..)
- *psychické a fyzické násilí* (zda ho respondenti ve třídě vnímají)
- *závěrečná tabulka* (kvalita kolektivu, míra tolerance, důvěry, spolupráce, pocity bezpečí a přátelství) – tyto výsledky jsou v %.

Pozn. Všechny tyto informace jsou získávány přímo od žáků, vyjadřují jejich názor na třídu a jednotlivé spolužáky.

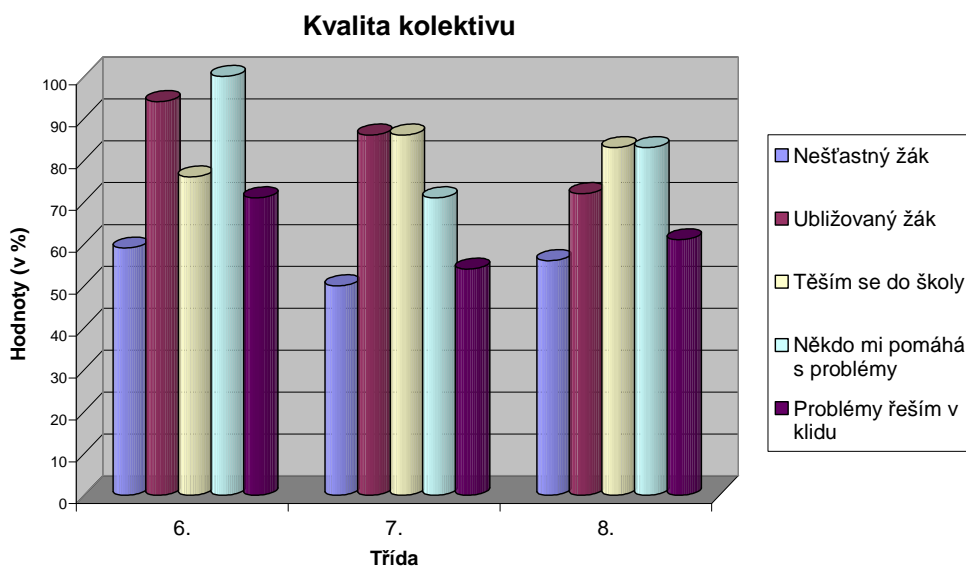
Pro představu, jaké výsledky nám sociometrie nabízí (závěrečná tabulka) a srovnání, jak se klima v jednotlivých třídách liší, zde uvádím následující grafy, které jsem zpracovala pomocí sociometrií vykonaných ve třídách.

Pozn: v šesté třídě bylo 17 respondentů (85 % žáků), v sedmé třídě 28 respondentů (93 % žáků) a v osmé třídě 18 respondentů (78 % žáků).

Graf č. 1



Graf č. 2



Pozn. Žákům byla položena otázka např., zda si myslí, že je ve třídě nešťastný žák. Odpověděli vždy ANO, stejně jako i na ostatní otázky těším se do školy, atd.) odpověděli ANO. Hodnoty v grafu pak vyjadřují, kolik procent žáků odpovědělo ANO.

Když se podíváme na první graf, zjistíme, že hodnoty v jednotlivých třídách se výrazně neliší, jen pocit důvěry a bezpečí není ve všech třídách stejný. V pocitu tolerance se všechny třídy vzácně shodují. Je zajímavé, že důvěra, tolerance a spolupráce dosahují vysokých hodnot oproti pocitům bezpečí a přátelství. Tedy, i když žáci vnímají, že jsou tolerantní a dokážou spolu spolupracovat, přesto se ve výsledku mnoho žáků necítí ve třídě bezpečně a chybí jim atmosféra přátelství.

V grafu, který se zabývá kvalitou kolektivu v jednotlivých třídách se vyskytuje více rozličných hodnot. Zhruba polovina žáků v každé třídě si myslí, že v jejich třídě je nešťastný žák a tři čtvrtiny z nich ví o ubližovaném žákovi, což jsou dost vysoká a alarmující čísla. Přes 70 % žáků ve všech třídách se těší do školy a mají někoho, kdo jim pomůže s problémy (v 6. třídě dokonce všichni – 100 %). S odlišnými hodnotami se setkáme, když porovnáme procenta, která se zabývají otázkou, zda řeší problémy v klidu. Zde se nám ukazuje, že s vyšším ročníkem ubývají procenta klidu a problémy se řeší spíše pod vlivem emocí či ve stresu.

Závěr:

Na základě zjištěných informací ze sociometrie se vytváří třídě program „na míru“. Odhalením sociometrických hvězd se dá zefektivnit výchovná intervence ve třídě, jejich názory bývají respektovány, což se dá využít pro zlepšení vztahů ve třídě.

Z výsledků zjistíme také odmítané jedince a nešťastné či ubližované žáky. Většinou se stává, že třída o nich ví, ale nic s tím nedělá. Důvodem může být, že se o tom bojí mluvit (obě strany), proto je důležité rozvíjet v žácích diskusi nad těmito problémy a dopomoci jim k zjištění, že oni jsou těmi, kteří mají možnost toto ovlivnit. Sami lektoři potom mohou vylepšit jejich postavení pomocí technik na zlepšení vztahů v kolektivu.

Pozn. Jelikož výsledky sociometrie jsou určeny k nahlédnutí jen pro lektory a třídní učitele, nemohu zde uveřejnit konkrétné třídy se jmény žáků. Ale pro vytvoření představy jsou za přílohou č. 2 výsledky jedné třídy bez jmen.

3.2.2 Zpětná vazba od žáků (viz příloha č. 3)

Ke zpětné vazbě se můžeme vyjádřit z různých úhlů pohledu:

1. „Zpětná vazba jako nástroj zvyšování kvality jednotlivých kurzů, tzn. především zpětná vazba od účastníků k lektorům.
2. Zpětná vazba zaměřená na zvyšování efektivity pomocí stanovování cílů a využívání získaných znalostí a dovedností.“²¹

V tomto případě se budeme zabývat prvním úhlem pohledu.

Při zpětné vazbě jsou lektoři hodnoceni od dětí, je hodnocena jejich práce a jejich působení na klienty. Nejedná se o nějaké bodové hodnocení, protože nám nejde o statistiku vyjádřenou v číslech, ale o slovní hodnocení.

Tento styl komunikace dětem vyhovuje. Jsou postaveny do pozice, kdy ony jsou těmi hodnotícími a ne ty, které jsou hodnocené, jak to ve škole obvykle bývá. Díky tomuto jejich postavení je větší naděje na upřímnější a pravdivější odpovědi.

Při sestavování zpětné vazby si musíme nejprve stanovit na co klademe důraz, co se chceme od dětí především dozvědět. V našem případě, chceme zjistit, co si myslí o programu, který právě proběhl u nich ve třídě. Je důležité pokládat velmi konkrétní otázky,

²¹ viz www.imagelub.cz, ze dne 15. 10. 2005

jinak hrozí nebezpečí, že jediné, co se dozvíme bude, že to bylo lepší než se učit a že nemusely sedět v lavicích, i když to je také názor a pravdivý.

Jelikož v každé třídě trvá tento program 2 roky, máme možnost buď dotazníky obměňovat a pokládat dětem otázky na které chceme znát odpověď a nebo dávat pořád stejný dotazník a sledovat, jestli se odpovědi jedinců mění a jakým směrem.

Závěr:

Při shromažďování zpětných vazeb od žáků byl tento program hodnocen kladně. Většinou více jak polovina třídy odpověděla na zadané otázky a často se vyskytovalo tvrzení, že jim tento program pomohl. Ať už v tom, že např. dokázali vyjádřit svůj názor před ostatními, upevnili či utvořili si postoj ohledně svého vztahu k drogám, dokázali říci svému spolužákovi, co jim na něm vadí či se mohli anonymně zeptat na otázky, které je zajímaly.

(Pozn. veškeré mé zkoumání probíhalo během dvouletého realizování těchto programů na ZŠ U parkánu Praha - Ďáblice, zkoumaným vzorkem bylo vždy zhruba 30 dětí.)

3.2.3 Dotazník od žáků (viz příloha č. 4)

U tohoto dotazníků se rozlišují a zvlášť vyhodnocují odpovědi chlapců a dívek, protože v odpovědích je znát gender rozdíl. Jeho výsledky slouží jako zpětná vazba pro lektory, ale i pro metodiky primární prevence, aby se dozvěděli, které techniky jsou účinné a oblíbené, jak zapůsobil program na děti a také na jejich vztah k návykovým látkám. Tento dotazník se dává až po čtvrtém bloku prevence (tedy po dvou letech spolupráce). Na rozdíl od zpětné vazby, která se dává po každém bloku a je vždy zaměřena k určitému tématu, tak tento dotazník hodnotí celkově všechna setkání (všechny realizované bloky). Mimo jiné má také sloužit k zjištění, jestli si děti přejí, aby program pokračoval, zda jsou s ním spokojeny.

Po vyhodnocení dotazníku se setkáme s těmito výsledky (odpovídalo 16 žáků):

1) Které setkání tě nejvíce zaujalo?

- jde o celkový dojem, o zjištění, které setkání je nejpřínosnější

- objevovala se tato hodnocení: bylo to v pohodě, ulil jsem se ze školy , byla to sranda a bylo to zajímavé

- vyhodnocení: 13 žáků odpovědělo, že všechna; 2 žáci první setkání (sebepoznání) a jeden žák žádné

2) *Která technika pro tebe měla největší význam?*

- zde se zjišťuje nejučinnější technika, která zanechala v dětech největší „stopy“
- vyhodnocení: ne každý se k této otázce vyjádřil; 8 žáků odpovědělo, že závěrečná technika – hladivka; 2 žáci nominovali techniky, které prozrazují něco o sobě samém

3) *Ovlivnil program vzatky ve třídě?*

- tato otázka ukazuje prostředí ve třídě, jak ho žáci hodnotí po provedení programu
- vyhodnocení: 1 žák ano, velmi; 4 žáci částečně ano; 8 žáků spíše ne; 2 žáci vůbec ne

4) *Jak dnes hodnotíš svoji třídu*

- čím menší číslo, tím kladnější hodnocení třídy
- vyhodnocení: 12 žáků volilo nižší čísla (tedy hodnotí třídu dobře); 4 žáci vysoká čísla

5) *Míra pocitů ve třídě*

- 8 žáků si myslí, že je ve třídě ubližovaný a nešťastný žák a 8 si jich myslí přesný opak
- 12 žáků se do školy těší a řeší problémy v klidu, 4 žáci to mají opačně

6) *Pomohl program někomu ze spolužáku?*

- 1 žák ano, velmi; 5 žáků částečně ano; 9 žáků spíše ne; 1 žák vůbec ne
- důvody se objevovaly: nás změnit nelze nebo nedokážu to vysvětlit

7) *Byl program užitečný pro tebe?*

- 4 žáci ano, velmi; 8 žáků částečně ano; 4 žáci spíše ne
- důvody: hodně jsem se toho dozvěděla, přestali mi nadávat, pomohl mi s porozuměním ve třídě

8) *Ovlivnil program nějakým způsobem tvůj vztah k návykovým látkám?*

- 4 žáci ano, velmi; 5 žáků spíše ne; 7 žáků vůbec ne
- ovlivnil: nevím, přestala jsem kouřit
 už to nechci vyzkoušet jako před časem (cigarety, marihuana, tvrdé drogy neberu)
- neovlivnil: dám si alkohol příležitostně, kouřím marihuanu a tvrdé drogy jsem

nevyzkoušela
nepiju, cigarety, marihuanu a tvrdé drogy neberu
stejně jsem nikdy drogy brát nechtěla

9) Přístup lektorů+ náplň setkání

- lektoři: 13 žáků známka 1; 2 žáci známka 2; 1 žák známka 3
- náplň setkání: 13 žáků známka 1, 2 žáci známka 2; 1 žák známka 3

10) Pokračování programu

- kromě dvou záporných odpovědí vždy ano

Závěr:

Třída až na pár jedinců hodnotí program kladně a rozhodně si přeje, aby v tomto stylu pokračoval. Techniky jim vyhovují, jen některé jsou na ně příliš dlouhé. Nelíbí se jim dlouhá odmlka mezi jednotlivými setkáními.

3.2.4 Zpětná vazba od učitelů

Pro učitele není jednoduché proniknout do klimatu třídy. Přitom pro jeho působení ve třídě je znalost neformální struktury a zvyklostí třídy důležitá; bude ovlivňovat obsah i styl jeho výchovného působení, používané organizační formy a metody výuky i její výsledky.

Učitel poznává klima třídy především pozorováním; může využít i některých jednodušších sociometrických metod.

Pozorování: Učitel pozoruje chování žáků ve třídě, všímá si, kdo se s kým baví, kdo s kým chodí ze školy či do školy nebo při mimoškolních akcích, kdo koho poslouchá a kdo komu poroučí, kdo komu pomáhá, kdo koho obhajuje, kdo je v činnostech třídy aktivní a kdo stojí stranou atd. Může čerpat i z rozhovorů s žáky, v nichž by však neměl zneužívat žalobníků a donašečů, kteří se mezi žáky mohou vyskytnout. Neformální vazby se mohou vyjevit i v rozhovorech s rodiči.

Pozorování je třeba interpretovat opatrně, neabsolutizovat - chování žáků může překrývat či zastírat hlubší vazby ve struktuře třídy.

Sociometrické metody: Pro učitele je vhodný především sociometrický dotazník.²²

²² viz www.vseodrogach.cz, ze dne 15. 10. 2005

Závěr:

Při vyhodnocování soc. dotazníků se vždy otevřel nějaký problém, o kterém jsme diskutovali s třídním učitelem či drogovým koordinátorem. Většinou se jednalo o šikanu nebo osamocené žáka. Jak se tedy k tomuto problému postavit? My jako lektoři můžeme tento problém ovlivnit jen na našich setkáních pomocí konkrétních technik a diskuzí o problému s dětmi. Lepší pozici zde má učitel (většinou třídní), který je v kontaktu s dětmi každý den. S třídou dále sám pracuje (přičemž využívá konkrétní poznatky z dotazníků) a když přijdou lektoři opět do školy, může jim sdělit, co se v třídě změnilo a zda se někam žáci „posunuli“.

Změna většinou nastala, bylo zaznamenáno zlepšení klimatu ve třídě a lepší vztah k odstrkovaným a ubližovaným žákům. Uvítal také naše názory na žáky, protože hodnocení nebylo zkresleno tím, že bychom je znali tak dlouho jako on.

Celková koncepce programu se učitelům líbila. Hodnotili pozitivně, že jako ke studentům mají k nám blíže a nemají strach se nás zeptat na věci, které je zajímají. Co se jim nelíbilo bylo dlouhé trvání bloků, protože to zabírá hodně místa v rozvrhu. Někteří učitelé nevěří tomuto způsobu prevence a myslí si, že to nemá žádný význam.

3.2.5 Rozhovor s metodikem primární prevence a lektorem

Od lektora:

„Po prvním bloku prevence, který jsme na škole měli, jsem z toho měla pocit, že to je jak kdybychom plivli do moře. Určitě tam svoji roli hrály ty nejobyčejnější věci, které se objevují, když člověk s něčím začíná: neorientuješ se ve jménech, většina situací je pro tebe nových a ty se teprve učíš, jak na ně reagovat apod., a to vše se odráželo v mých pocitech.

Po těch dvou letech si ale myslím, že i takovéhle plivnutí 2 krát až 3 krát do roka má pro ty třídy význam.

Myslím si, že tím, že je to nespecifická prevence a spíš se orientuje na podporu pozitivního než na strašení před negativním, dokáže víc děcka ovlivnit. Určitě je rozdíl mezi dětmi ze základní školy a dětmi z víceletého gymnázia. Já mám zkušenost právě s dětmi z gymnázia – ale osobně si myslím, že pro obě skupiny je důležitější, když se je někdo snaží vést ke spolupráci, když je někdo učí jak komunikovat s druhými atd., než když jim někdo na přednášce odříká, jaké druhy drog existují, jaké má která droga účinky

apod. Přednášky by, podle mě, měly být doplňkem takových to prevencí, ne jejich náhradou.

Mám zkušenost, že např. v bloku věnovaném závislostem chtěli děti mluvit o drogách nejen jako o cigaretách, pivu, marihuaně, ale i např. o závislosti na nějakém člověku. Když jsme je nechali výtvarně ztvárnit, co je pro ně závislost, popř. na čem může být člověk závislý, tak se na obrázcích objevovaly konkrétní věci a mezi nimi mimo jiné i takové závislosti jako závislost člověka na vodě, na vzduchu. Naopak některé obrázky byly pojaty abstraktně, některé byly spíš tmavé až černé a jiné zas hýřily barvami. Když jsme se pak nad těmito obrázky bavili o spirále závislosti, jak se roztáčí a jak je z ní už v určité chvíli těžké vystoupit, měli jsme jejich plnou pozornost.

To si myslím, že je na tomhle způsobu prevence velmi dobré, že nejdřív je nějaká technika, která by měla, když už ne všechny, tak alespoň většinu oslovit a dovést je k tomu, aby o některých věcech aspoň chvíli přemýšleli, něco vytvořili, něco si zažili. Potom to, co se rozebírá v závěrečné diskuzi „uslyší“ více dětí, než kdybychom se jim to všechno snažili nahustit do hlavy rovnou.

A pak si myslím, že víc je i zajímavější témata jako je spolupráce, vztahy ve třídě, vztahy s učiteli, popř. s třídním učitelem, vztahy holky kluci, vztahy s rodiči apod., protože to jsou témata, která obvykle řeší nejčastěji.

Nevýhodou tohoto způsobu prevence je, že i přes všechnu snahu lektorů, vycházet z té konkrétní třídy, z toho, co je zajímavé, řešit jejich konkrétní problémy, tak se prostě s třídou vidí jednou za půl roku a ten program, který si pro ně připravili už v tu chvíli nemusí sedět. Když je tam např. nějaký problémový žák, se kterým by chtěli pracovat a on zrovna ten den, kdy je prevence, chybí, tak se s ním vidí třeba jednou za rok a těžko pak např. škole vyvrátit nebo potvrdit tvrzení, že v té třídě je už vše v pořádku.

Z pohledu třídy je určitě na tomto způsobu prevence pozitivní, že je místo čtyř normálních vyučovacích hodin. Takže i když je to něco, co mají povinné, tak je to pro ně příjemnější trávení vyučovacího času. Myslím si, že i to se pak odráží na jejich chuti více či méně spolupracovat.

Podle mě by měla být setkání se třídou častější, byla by ještě užitečnější. Pak by se měly trochu zkrátit jednotlivé bloky, protože čtyři hodiny v podstatě v kuse, jsou dost náročné jak pro lektory, tak pro třídu.²³

²³ vyjádření lektorky, která dělá programy primární prevence pod KPPP dva roky

Od metodika (převzaté odpovědi z rozhovoru).

„Tento program vychází z potřeb školy, není ideální, ale v této chvíli není žádná varianta více průchodná. Ideální by bylo, kdyby každá škola měla svého sociálního pedagoga, který by měl v každé třídě pravidelně jednu hodinu týdně. Bohužel to vázne na penězích. Dá se sice požádat o grant, ale školy nejsou zvyklé psát granty a nebo není vůle a není na to také místo v osnovách.

To, co představuje KPPP je osvědčený model, který provádí podobně i jiné instituce a všude to funguje. Školy jsou spokojené, když si mohou zadarmo něco objednat a mohou si „odškrtnout“ že mají splněno. Samozřejmě, že ne všude je to tak. Jsou školy, které jen zaregistrují, že něco proběhlo a je jim jedno jak a jsou školy, které se zajímají i dál, spolupracují s lektory i s poradnou. Potom se efektivita samozřejmě zvyšuje.

Učitel má možnost zúčastnit se programu, když má zájem a děti ho mezi sebe přijmou. Pokud se učitel zúčastní programu, má možnost poznat třídu z jiné strany a seznámit se s jiným typem práce, který pak může uplatnit. Zároveň při účasti učitele nemusí být děti tolik otevřené a upřímné. Obě možnosti mají něco do sebe.

Největší efekt má tento program asi pro lektory, spousta z nich pak v prevenci nebo podobným směrem nějak pokračuje a realizuje se. Co se týká efektivnosti jednotlivých bloků, tak nejlépe vycházejí vztahy v kolektivu, kdy 60 % dětí tvrdí, že to pozitivně ovlivnilo jejich vztahy, 50 % dětí hodnotí kladně sebepoznání a 30 % blok závislosti.

Program v rámci možností hodnotím jako to, co se dá dělat. Chtělo by to, aby setkání byla častější. Musela by se ale „překopat“ celá struktura programu, školy by musely pozměnit rozvrh a udělat na tyto programy více prostoru. Samozřejmě by bylo také lepší, kdyby program prováděli speciální pracovníci, kteří na to mají školy (psychoterapeuti), jenže ti by potom museli být také patřičně ohodnoceni, takže to zase vázne na penězích. Nicméně tento program odpovídá požadavkům školy i protidrogové komise.²⁴

3.2.6 Sledování klienta během určitého časového úseku

Hned v první třídě, do které jsem šla realizovat program primární prevence, upoutal moji pozornost jeden chlapec. Neustále se snažil, aby mi byl na očích, abych se s ním bavila, chtěl na sebe strhnout veškerou pozornost. Začala jsem si tedy blíže všimnout jeho reakcí a zajímat se o něj.

²⁴ vyjádření metodika primární prevence, který pracuje v KPPP

Kasuistika

Petr je kluk (dnes již 13-ti letý) , kterého si všimnete hned na první pohled. Upoutá Vás svojí sprostou mluvou, výkřiky a hlavně musí být v centru dění, takže když vejdete do třídy hned je u stolu a ptá se, kdo a proč tady jste a co po něm budete chtít.

Jinak je malým hubeným blondákem v kapsáčích a triku, který na svůj vzhled až zas tak moc nedbá, stačí mu, že má stylové kalhoty, tím si připadá „IN“. Zásadně nenosí přezůvky, to raději chodí jen tak v ponožkách.

Pochází ze sociálně slabší rodiny, ale to ho vůbec netrápí. Důležité pro něj je, že může doma sedět s rodiči u stolu a v klidu si s nimi zakouřit, aniž by mu to oni zakazovali nebo mu cokoliv vyčetli. Má mladšího bratra, se kterým si zrovna dvakrát nerozumí. Otec pracuje v hypermarketu ve skladu a matka hodně střídá zaměstnání, nikde dlouho nevydrží.

Petr sám sebe ve třídě hodnotí jako člověka, který je vždy v centru dění, je vždy informován o tom, co se bude dít, nechybí u žádného průšvihů, spíše si zakládá na tom, aby tam byl a nebo aby nějaký ztropil. Největším jeho „úspěchem“ je, a rád se tím chlubí, že díky jeho chování při hodinách a ignoraci úkolů, které mu kantor zadává, dostal během krátké doby dva učitele pryč ze školy.

Ostatní spolužáci ho hodnotí jako člověka, který je sice celkem zábavný, každému průšvihů, který provede, se rádi zasmějí, ale na druhou stranu ho vnímají jako rušiče, člověka, kvůli kterému se kazí pověst třídy, který jim kazí klid při hodinách a ruší atmosféru při našich programech. Co je zajímavé, našli se ve třídě takoví žáci, kteří ho hodnotí jako osamocené a jeho „průšvihářství“ právě tomuto připisují. On sám se vyjádřil, že ve třídě žádná atmosféra přátelství není a ani nebude a taky že holky jsou blbý a tím to všechno je.

Již od začátku našeho prvního setkání se projevoval jako hyperaktivní dítě a jediné, co ho od jeho „neposednosti“ odvedlo bylo zaměstnání. Když dostal úkol počítat skupinám body nebo dělat šéfa či rozřazovat do skupin, když mohl na chvíli být tím, kdo vede hru, byl klidný, spokojený a celkem spolehlivý. Vždycky, když jsme odcházeli, tak se s námi loučil a říkal, že se těší až zase přijdeme.

Nikdy se nezamýšlel nad tím, že by svým chováním mohl někomu ubližovat nebo něco kazit. Když jsme přišli do třídy se sociometrickým dotazníkem, překvapilo nás, že ho poměrně svědomitě vyplňoval a hned po odevzdání se ptal, kdy už budou výsledky. Bylo na něm evidentně vidět, že se chce dozvědět, jak ho třída vnímá.

Při sdělování výsledků, ale jeho jméno nezaznělo mezi těmi, kteří byli třídou vnímání jako spolehliví, spravedliví a nositeli autority. Z našich úst jeho jméno nezaznělo

ani pod titulkem nějaké negativní vlastnosti. Petr se tomu divil, tak se nezapomněl dost peprně ozvat a začal se chovat tak, jako že ho nic nezajímá.

Co nás překvapilo, ozvala se třída, spíše její dámská část, ale pár kluků se také připojilo. Řekli Petrovi, co si o něm myslí, že on je ten, kdo jim kazí jméno, že se musí pořád jenom předvádět, myslí si, jak je vtipný, ale opak je pravdou. Zazněla i věta, že oni se mu můžou smát, když něco provede, protože jim se nic nestane, ale on za to dostane dvojku z chování či poznámku a to mu líto není?

Samozřejmě, že ne. Po zbytek programu byl trochu zamlklý a když jsme odcházeli, tak se s námi ani nerozloučil. Třída byla spokojená, že mu dokázala říct pravdu do očí, že dokázali říct, co je dlouho trápí a zjistili, že se o sebe můžou opřít.

Když jsme přišli na další setkání, první co nám Petr hlásil bylo, že teď dlouho nevyvedl žádný průšvih, že se fakt snaží, ať se zeptáme třídního učitele. Zeptali jsem se a on nám to potvrdil.

Možná, že si Petr na chvíli uvědomil to, že jeho chování není správné, ale stejně nedokázal být jiný. Po čase se začal chovat zase stejně, zvykl si na to, že to k němu prostě patří a maskoval pod to vše, co mu vadilo a chybělo.

Petrovi to pomohlo aspoň na malou chvíli se nad sebou zamyslet a třída zjistila, že když je nějaký problém a táhnou všichni za jeden provaz, tak že to má smysl, že má cenu se ozvat, že i malý výsledek stojí za to.

Petr je ale v hloubi duše velmi citlivým člověkem, který doma strádá a takhle to kompenzuje. Možná alespoň něco málo z našich sezení mu utkvělo v mysli a v budoucnu to třeba nějak uplatní.

Pokud by pravidelně docházel na sezení k psychologovi a dokázal se bavit o sobě a svých pocitech, určitě by se zlepšilo jeho chování i postoje.

4. ORIENTAČNÍ DNY PRO MLÁDEŽ

4.1 Co jsou Orientační dny a co je jejich cílem?

Orientační dny (dále OD) jsou projektem, který nabízí mladým lidem pomoc při hledání životní orientace. Projekt obsahuje několik kurzů, jejichž témata doplňují výuku občanské nauky. Účastníci v doprovodu zkušených pracovníků s mládeží přemýšlejí o svých životních názorech, svobodně se vyjadřují k tématům, která je zajímají, učí se obhájit svůj názor před vrstevníky a zároveň jim naslouchat a respektovat odlišné názory. Orientační dny tak významným způsobem pomáhají k růstu osobnosti mladého člověka. Vedou mladé lidi k zodpovědnosti za jejich život a společnost a tím ke zdravému životnímu stylu, k aktivnímu trávení volného času i k odpovědnosti v partnerských vztazích. Napomáhají překonávat sociálně patologické jevy ve společnosti a poskytují pomoc při hledání řešení vzniklých problémů. OD napomáhají i výchovnému úsilí pedagogů, kteří při nich vidí své žáky v jiných rolích než ve škole a mají možnost je lépe poznat. Doplnují a realizují stávající programy prevence a rozvíjí spolupráci se subjekty realizujícími vládní, národní a evropské programy prevence.

Orientační dny nabízí žákům II. stupně základních škol a všech typů středních škol ve věku 11 - 19 let. Projekt počítá s účastí celých třídních kolektivů (cca 20-30 žáků) v doprovodu jednoho až dvou pedagogů. OD probíhají ve dvou - třídním kurzu v době školního vyučování. Základní metodou kurzů je zážitková pedagogika.²⁵ Formou her, diskusí a reflexí žáci s daným tématem pracují. Pedagogický doprovod má možnost účastnit se celého programu s výjimkou některých aktivit, při kterých by přítomnost pedagogů mohla vyvolat zábrany ve vyjadřování žáků. Žák má možnost odmítnout účast na některé z aktivit programu.

²⁵ Zážitková pedagogika klade důraz na aktivitu ze strany účastníků. Využívá učení prostřednictvím zážitku, prožitku, učení na základě vlastní zkušenosti. Záměrně vyvolává situace vedoucí k získání zážitků a posléze vybízí k introspektivnímu zkoumání vlastních pocitů, postojů, zkušeností a možností poučení. Dalším prvkem zážitkové pedagogiky je dobrodružství. Dobrodružství zvyšuje atraktivitu vlastního učení a také přispívá ke zvětšování "komfortní zóny" - množství situací, ve kterých je člověk cítí bezpečně. http://herka.deka.cz/index.php/Pedagogika_pro_organiz%C3%A1tory, ze dne 7. 5. 2006

Kurzy se liší tématem, na který je kladen důraz:

Dobro a zlo - cílem programu je vytváření takových postojů mladých lidí, které je vedou k zodpovědnosti za jejich život a společnost a tím ke zdravému životnímu stylu, k překonávání sociálně patologických jevů ve společnosti, k prevenci a odmítání problematických životních postojů a jednání, k aktivnímu trávení volného času i k odpovědnosti v partnerských vztazích.

Cílovou skupinou projektu je 15 - 16 letá mládež ze středních škol. Ve dvoudenním programu formou zážitkové pedagogiky, her, a diskusí se mohou studenti vyjadřovat k danému tématu, mají možnost poznávat své spolužáky a učit se vyjadřovat svůj názor, a také respektovat názory druhých.

N-téčko (Naše třída) - program určený pro 6. ročníky základních škol (prohloubení vztahů, upevnění třídního kolektivu). S malou obměnou ho lze použít i pro 7. ročník

Školní výlety - dvou a více denní pro kterýkoliv ročník 2. stupně základní školy. Program je sestaven z her a výletů, zaměření her se řídí přáním pedagogů nebo žáků. Řeší se například agresivita, šikana, závislosti na alkoholu, problematické vztahy v kolektivu apod.²⁶

4.2 Programy kursů, popis a význam technik:

Program kurzu „N-téčko“

1. den

Pravidla + jmenovky

- účastníci jsou seznámeni se základními pravidly, která by měla na tomto kurzu dodržovat, aby mohl bez problémů probíhat
- nejdůležitější pravidla: každý má právo projevit svůj názor; má možnost říci „do toho nejdu, na to nemám sílu“; tajemství skupiny se nevynáší
- jmenovka na kterou každý napíše, jak chce být osloven + nakreslí nějaký symbol, který ho charakterizuje

Při této technice jde o seznámení instruktorů s účastníky, aby si žáci všímali stejných věcí, symbolů a dozvěděli se o druhých něco nového. Důraz je kladen na pravidla, protože každá

²⁶ <http://www.diecezch.cz/skoly/orientacni-dny.php>

společnost – skupina, která chce dobře fungovat musí mít pro svou existenci jasně vymezené pravidla, aby v krizových situacích nedocházelo ke konfliktům.

Myslím si, že ...

- při této technice stojí účastníci v kruhu, ten který má slovo řekne „Myslím si, že...“ a řekne nějakou věc, kterou si myslí, že má a umí jen on (např. hrát golf) a udělá krok vpřed, každý, kdo si o sobě myslí právě vyřčenou větu také udělá také krok vpřed..

Cílem je uvědomění si důležitosti a jedinečnosti v kolektivu a zároveň uvědomění si toho, že máme něco společného.

Běhačka

- žáci zjišťují informace o instruktorech, které mají nalepené na lístečkách po areálu, pracují ve dvojicích a jsou k sobě přivázáni za nohu nebo ruku šátkem

Cílem je odreagování a spolupráce dvojic, trocha poznání instruktorů. Jelikož při této technice tvoří dva lidé jeden celek, žáci si mohou všimnout, jak se v takovéto situaci k nim spolužák chová, kdo přebírá „vůdčí“ úlohu a kdo se jen „veze“ v závěru. Projeví se průbojnost a touha po vítězství, někdy i touha po žalování.

Koláž na téma přátelství, kamarádství

- ve skupince po 4 – 5 mají z novin vytvořit koláž na téma kamarádství, přátelství, co si pod těmito slovy představují a co si myslí, že by tam mělo být

- instruktor pak s každou skupinou koláž rozebírá, ptá se po důvodech, proč tam dali zrovna to a to a na závěr jim dá vymyslet 10 vlastností dobrého kamaráda

U této techniky je kladen důraz na spolupráci v kolektivu, komunikaci a mluvení před skupinou, prosazení se. Každý má možnost říci, jak slovo kamarádství vnímá (na pozdějším diskusním kolečku). Setkáváme se s různými názory, ne pro každého má slovo kamarádství stejný význam. Důležitá je role instruktora, aby dokázal diskuzi uvést na „pravou“ míru, aby účastníci měli v pojmech jasno.

Cesta do minulosti

- dobrodružná hra, která má spoustu obměn (bohužel k ní nemám více materiálu)

V této části programu se hodí jakákoliv delší, dobrodružná hra, ve které jsou děti odkázány sami na sebe, ale také na druhé, kde se musí umět ovládat a využít svoji fyzickou kondici. Projeví se charaktery dětí a jejich soutěživost. Projeví se žalobníčci i opory třídy a

spolehlivci. Děti jsou po hře plné dojmů, tak následuje diskuse. Diskutují o průběhu a o řešeních, která ve hře vůbec nepadly. Mluví o tom, jak se cítily v jednotlivých rolích, jak se jim spolupracovalo a jestli hrály fér.

Jedeme na výlet (viz příloha č. 5)

- žáci si vybírají podle daných kritérií ze šesti lidí jednoho, se kterým by chtěli jet na výlet. Tato technika slouží na spolupráci v kolektivu (musí se domluvit na jednom vyvoleném člověku, musí to být výběr celé skupiny). Většinou se najde pár rozdílných názorů. Podle průbojnosti žáků se pak prosadí. Žáci se učí umět si obhájit svůj názor a umět pro něj svými argumenty získat někoho jiného. Technika je zaměřena také na různost lidí (zdraví, postižení, jiná rasa), jak se s nimi dokáží zžít, ztotožnit, přizpůsobit se jim (musí si uvědomit, co výběr konkrétní osoby pro ně bude znamenat).

Galerie + Vernisáž

- po skupinách vytvoří jeden velký obraz, který se skládá jen z abstraktních motivů a různých barev, potom mají za úkol posunout se k dílu jiné skupiny, tam si každý vybere část obrazu, vystříhne si ji a dá do rámečku, na zadní stranu obrazu, připíše báseň či pár řádek, co ho k tomu obrazu napadlo.

Každý má za úkol řádně se na společenskou akci obléci, utvořit si kostým z toho, co má s sebou na kurz a nebo co nalezne v budově. Sebe a svoji osobnost tedy vyjadřují také v kostýmech. Někdo se jen nedbale ustrojí a někdo si dá pořádně záležet.

Technika je zaměřena na spolupráci, tvořivost, zamyšlení se. Cílem je nebát se vystupovat a mluvit před kolektivem, umět „prodat“ svoje dílo a umět přijmout chválu či kritiku od spolužáků.

2. den

Reflexe Galerie

Celkové zhodnocení malování a vernisáže. Žáci mluví o svých pocitech, o tom, jestli jim nevadilo, že se musely přesunout k jinému obrazu. Jak se jim vystupovalo před třídou, jestli to pro ně bylo lehké a nebo těžké. Důležité je umět vyjádřit své pocity, nebát se mluvit i za cenu, že si myslím, že si mi budou ostatní spolužáci smát. Sebe a svoji osobnost žáci vyjadřovali také v kostýmech.

Scénky

- 3 skupiny, každá dostane za úkol sehrát scénku na určitou situaci (Nový žák ve třídě; O žákovi, který je šikanován, ...)

Zaměřeno hlavně na spolupráci a komunikaci ve skupině, kdy důležitá je tolerance a respekt názorů ostatních a aby se našla vůdčí osobnost, která vezme scénář scénky tak trochu do rukou. Důraz je kladen na výsledek jejich scénky, na to, jak problémovou situaci vyřešili oni sami a také na to, jak by ji vyřešili ostatní. Zde je důležitá role instruktora, který k zadaným problémovým situacím musí dát „správný výsledek“ tzn. jak by se tato situace měla řešit správně, aby nebyla v rozporu s běžnými lidskými právy (např. rovnost, svoboda, tolerance, atd.)

Hodnocení programu

- žáci dostanou dotazník na který musí odpovědět (Co se ti na programu líbilo/nelíbilo, co jsi zjistil o sobě, o svých spolužácích, myslíš, že byl program pro tebe přínosem, která technika tě nejvíce zaujala...)

Toto slouží jako zpětná vazba pro instruktory, aby v ní mohli hledat motivaci a poučení pro další kurzy.

Pavučina přátelství

- žáci dostanou klubíčko vlny, sedí v kruhu, jeden vždy hodí konkrétní osobě, řekne důvod (např. házím Petrovi, protože mi byl vždy dobrým kamarádem) a drží konec vlny v ruce; nakonec vznikne pavučina, instruktor se jich potom zeptá, co s pavučinou jejich přátelství udělají, zda ji zničí a nebo zda ji chtějí zachovat

Žáci si na závěr kurzu řeknou o sobě něco hezkého, dozví se na sebe pozitivní věci, uvědomí si soudržnost třídy, která když je propletena jednotlivými vlákny vlny připomíná pavoučí síť (tedy můžeme říci vztahy ve třídě) a je na žácích, co s ní udělají, zda ji roztrhnou, nechají spadnout či budou udržovat pevnou. Rozhodnutí je na nich všech.

Program kurzu „Dobro a zlo“

1. den

Uvítání + jmenovky

- stejné jako u kurzu N-téčko

Lana

- studenti vytvoří dvě stejně početná družstva, na zem se natáhnou dvě lana proti sobě a každé družstvo musí oběma nohama stát na laně (v řadě), potom dostávají různá kritéria, podle kterých se musí beze slov seřadit (např. podle velikosti, stáří, délky vlasů), aniž by „spadli“ z lana

Technika je zaměřena na tělesný kontakt, rovnováhu, spolupráci a taktiku. Je zařazena na úvod kurzu, aby se žáci uvolnili, aby bylo vidět, kdo s kým se „hrne“ do skupiny, kdo je komu sympatický a kdo ne.

Místo po pravici

- účastníci sedí v kruhu a jedno místo je volné – po pravici toho, kdo má slovo, ten řekne větu, Místo po pravici je volné a sedne si sem... např. Sedne si sem Petr, protože mě dokázal vždy dobře podržet..

Cílem je vyzdvihnout pozitivní věci na svém spolužákovi nebo kamarádovi, protože je dobré, aby člověk slyšel o sobě něco hezkého, přispívá to k duševní pohodě. Cílem této techniky je také rozhovoření účastníků a vzájemné poznávání ve skupině

Koláž na téma štěstí

- účastníkům je položena otázka, co pro ně znamená štěstí a to mají ztvárnit do koláže; po té si každý instruktor vezme jednu skupinu a klade jim otázky (proč jsi tam dal tohle, znamená tenhle obrázek pro tebe štěstí, co ti tam chybí ...), dále mají za úkol vymyslet 10 pro ně nejdůležitějších hodnot (jako skupina)

Koláž zaměřena na tvořivost, práci ve skupině. Během diskuse nad „výrobkem“ se žáci učí zdůvodňovat své jednání (proč si tam nalepil zrovna tento obrázek?). Musí vymyslet 10 hodnot, které jsou pro ně nejdůležitější. Poznávají, že každý má trochu odlišné hodnoty a sestavit z nich závěrečné žebříček podle důležitosti také není jednoduché. Pro někoho je nejdůležitější rodina a kamarádi, pro jiného zase třeba život a láska. Všechny hodnoty jsou důležité a to je třeba si uvědomit.

Pavučina

- vytvořena pavučina z provazu, mají za úkol jako celá skupina projít bez doteku určitým počtem „pavoučích ok“ (počet se odvíjí od počtu účastníků)

Hlavním cílem, před který je skupina postaven, je zde řešení problému. Jak se dostat na druhou stranu a zachovat stanovená pravidla? Důležitou roli zde hraje spolupráce všech

účastníků a nevyhneme se také tělesnému kontaktu. Zde se odkryje, kdo hraje férově a dodržuje všechna pravidla, komu záleží na tom, aby byl splněn úkol, kdo se ujme plánování „cesty“ a organizování a kdo jenom přihlíží a čeká, až na něj dojde řada.

Pád důvěry + Ulička důvěry

- z vyvýšeného místa padá jeden účastník ostatním „do náruče“, ti kdo chytají stojí proti sobě ve dvou řadách, ruce před sebou srovnané na přeskáčku s protějším účastníkem, tím tvoří pevné záchytné zázemí pro padajícího

- studenti vytvoří uličku (dvě proti sobě stojící řady), ruce dají před sebe a těsně před tím, kdo uličkou probíhá je zvednou

Smyslem je rozvoj důvěry, uvědomit si, že v určitých situacích nemáme odpovědnost jenom sami za sebe, ale také za druhé. Uvědomit si svoje hranice, čeho se odvážím a co už pro nás představuje strach. Překonávání bariér.

Po těchto aktivitách následuje reflexe, aby účastníci mohli ze sebe dostat své pocity, říci nahlas, já jsem to dokázal, ale také umět přiznat před ostatními, nedokázal jsem překonat svůj strach, ale dokážu vám to říci.

Bob a Alice

- účastníkům je vyprávěn příběh, ve kterém matka neporadí dceři, ona podvede svého přítele s převozníkem a on ji od sebe „odkopne“, ona si jde stěžovat jinému a ten potom jejího bývalého přítele zmlátí

- každému se rozdá tužka a on si sepiše pořadí postav, které hodnotí kladně a které záporně, každá postava musí mít své místo, pak zkusí svůj žebříček porovnat se sousedy a na závěr se vytvoří skupiny se stejným pořadím

- dále každá skupina prezentuje své pořadí s odůvodněním

Příběh je postaven tak, že nemá žádné konkrétní, jasné a správné řešení, jde o to, aby studenti dokázali společně hledat dobro. Plyne z něj poučení: snažit se v životě hledat pravdu a vždy raději vyslechnout více názorů na věc než si vytvoříme závěr.

AIDS (viz příloha č. 6)

- studenti se rozdělí do skupin, každá skupina se stává lékařským konsiliem, jehož úkolem je ze seznamu lidí (který obdrží) vybrat jednoho člověka, kterému dají vakcínu a tím šanci na uzdravení, na základě tabulky si studenti mohou sami vybrat 20 informací o nemocných, které chtějí znát a 5 jim zůstane utajeno

Cílem je ukázat studentům obtížnost rozhodování a ujasnění si kritérií na základě kterých se v životě rozhodujeme (kritéria nemusí být vždy jednoznačná). Uvědomit si, že v určitých situacích se můžeme rozhodovat pod vlivem stresu, zlosti a naše rozhodnutí nemusí být zrovna správné a zároveň může někomu ublížit.

Večerní hra

- hra probíhá v kostele (realizátoři, jsou sami věřící, chtějí přiblížit studentům prostředí kostela z jiné strany než ho buď znají z vlastní zkušenosti a nebo z podání jiných), studenti se svíčkou v ruce symbolicky absolvují svoji cestu životem, musí se rozhodnout mezi 2 pro ně nejdůležitějšími hodnotami, kterou zachovají a které se budou muset vzdát. Na jejich cestě je může potkat Osud, který jim stejně jako v životě natropí buď dobrou a nebo zlo.

Cílem je uvědomit si hodnoty, které jsou pro mě důležité, zamyslet se nad svou minulostí a hlavně budoucností, uvědomit si, co mě v životě může potkat, s čím bych měl počítat, na koho se můžu obrátit, když mám nějaký problém.

2. den

Reflexe večerní hry

Symbolická cesta životem vyvolá většinou v každém spoustu pocitů a vzpomínek o kterých je důležité, aby účastníci mluvili. Ne vždy jsou to pozitivní věci, tak aby je v sobě nedusili a aby se ještě více nehromadily.

Drogy

- účastníci shlédnou film s drogovou problematikou (o feťácích), navazuje diskuse
- potom se přinese tabulka s hodnotami z minulého dne a studenti se musí rozhodnout, kterou hodnotu droga bere a kterou zanechá

Záměrem je uvědomit si, co mohu ztratit, když budu závislý na drogách. Droga mi něco dá, ale zároveň s tím si něco bere, což si většinou na začátku nikdo neuvědomuje a tomu je potřeba předejít. Nejde o to poučovat, ale uvědomit si, co volba této cesty může přinést.

Ruka

- každý z účastníků si obkreslí svoji ruku a papír si podepíše, „svou“ ruku pošle sousedovi po pravici, každý má minutu na to, aby tam druhému napsal pozitivní vzkaz, po minutě se list s rukou opět posílá sousedovi napravo, takhle se pokračuje, dokud každému nedojde „vlastní ruka“

Cílem je naučit se vnímat své kolegy, hodnotit jejich vlastnosti, charakter, nebát se být upřímný. Aktivita napomáhá k rozvoji slabé sebedůvěry

Hodnocení

- zhodnocení celého kurzu studenty a učiteli, odpovědi na otázky od instruktorů
- zpětná vazba pro instruktory

Klubíčko

- studenti dostanou klubíčko vlny, sedí v kruhu, jeden vždy hodí konkrétní osobě, řekne důvod (např. házím Petrovi, protože mi byl vždy dobrým kamarádem) a drží konec vlny v ruce, nakonec vznikne pavučina, instruktor se jich potom zeptá, co s pavučinou jejich přátelství udělají, zda ji zničí a nebo zda ji chtějí zachovat

Cílem je vyjádření vztahů ve skupině, spojení mezi účastníky, uvědomění si soudržnosti. Každá nitka něco znamená a když se přetrhne, rozpadne se celá pavučina.

Ukázka z odpovědí na dotazník předaný studentům po ukončení programu kurzu:

1. Co se Ti na programu nejvíce líbilo?

Samozřejmě kostel. Celá ta atmosféra byla super. Vše bylo podle mě vynikající a určitě to bylo směřováno vše za dobrým účelem. Myslím, že by takových akcí mělo být víc.

Neodsuzujete náš názor a berete nás za rovnocenné partnery. Snažili jste se podpořit každého jednotlivce - každý říkal svůj názor - nebyli jsme tu jen jako kolektiv, ale i jednotlivě - myslím, že jste dosáhli vyrovnanosti mezi kolektivem a jednotlivcem. Úplně nejvíc se mi líbil ten kostel, z počátku jsem sice z toho měla smíšené pocity, ale teď zjišťuji, že mi to hodně dalo a vůbec celkově tyhle dva dny mě dobily novu energií.

Líbilo se mi, že se program neskládal ze samých nucených přednášek. Myslím si, že z her si určitě odnesu mnohem víc. Bylo dobré, že mezi jednotlivými částmi programu nebyly moc dlouhé přestávky.

2. Co se Ti naopak nelíbilo, co bylo pro Tebe nudné a nepřínosné?

Nepřínosné pro mě nebylo nic!!!! Nudné taky ne! Nejde o to, jestli se mi něco nelíbilo. Spíš se mi třeba nechtělo vyjít na tu cestu v kostele. Dost jsem se předtím bála, ale určitě to ve mně zanechalo velkej dojem, který si odvezu!

Vyloženě na nic snad nebylo nic z toho, co jsme dělali. Jen možná některé diskuse byly až moc zdlouhavé a nedynamické. Někdy je trochu horší porozumět co přesně po nás chcete, ale to je možná dobře, protože člověk aspoň víc přemýšlí o dané věci.

Moc mě nebavilo, když jsme seděli v kruhu a každý říkal svůj názor na danou věc. Bylo to dost zdlouhavý. Ale zase na druhou stranu bylo hezký, že i toho 30 člověka jste nechali říct všechno co chtěl a poslouchali jste ho.

3. Můj nejdůležitější poznatek (poznatky) z programu pro můj život.

Připadlo mi, že jsme se s celou třídou zas o kousíček sblížili. Zjistila jsem, že i já mám ve světě své místo!! A že bez spolupráce se neobejdeme!

Docela dost jsem si urovnala svoje pocity a myšlenky - své já. Tenhle program mi pomohl najít v sobě další vnitřní sílu, než jsem sem totiž přijela, nebyla jsem po psychické stránce úplně v pohodě. Sesunulo se na mě trochu moc problémů najednou. Ale teď se už cítím o mnoho lépe a moc vám za to děkuji.

Už po několikáté jsem přišla na to, že chodím do skvělé třídy a že mám bezvadný kamarády se kterými se dá mluvit.

4. Máš k něčemu výhrady?

Jen že by to mohlo být delší! Ale pravda je, že se takhle může sem dostat více lidí a naučit se správně užívat života. A já život a lidi okolo něj miluji!

Myslím si, že je tento program velice přínosný, ale zase na druhou stranu si myslím, že včera toho bylo na mě (a moji psychiku) moc.

Ne.

Ukázka eseje, kterou žáci psali po návratu z kurzu:

Umět se v dnešní době rozhodnout pro to či ono, je velmi těžké, natož když mámeněkolik variant a žádná z nich není dobrá, proto volíte tu nejlepší. Ale nejlepší pro koho, pro sebe nebo pro druhé? A co když je tu více lidí, kteří vás nějak ovlivňují a snaží se vás přimět ke svému rozhodnutí? Myslím, že já osobně nepatřím k lidem, kteří se nechají lehce ovlivnit, ale k lidem, kteří stojí pevně za svým, pokud mě někdo nepřesvědčí, že je můj názor špatný. Pak se poradím a případně domluvím na určitém ústupku. Jenže plno lidí tohle nedokáže a kde se to mají naučit? Myslím, že kurz, který jsme absolvovali nám dal nějaké pevné základy k tomu, abychom to dokázali. Oni nás postrčili tím správným směrem a teď je na nás, jestli jím půjdeme dál a budeme na něm stavět.

V různých hrách, které ze začátku vypadaly jako pro malé děti, se vyklubaly hry s hlubokým smyslem. Z her, které jsme hráli, se mi nejvíce líbily hry venku, bylo to něco nevědního, co bych těžko mohla dělat ve městě a ani by mě nenapadly, užili jsme si při nich spoustu legrace a při tom se učili spolupracovat, překonávat sami sebe, zkoušet to, dokud se nám to nepodaří - jít za svým cílem, důvěřovat anebo dokonce přiznat, že na to nemáme, což musí být velice těžké. Pak se mi líbilo, když jsme rozhodovali jaké osobě dáme sérum proti chorobě AIDS. Podle mně to byla nejtěžší hra - dlouho jsem nad ní přemýšlela. Myslím, že jsme rozhodli dobře, kdo ví, jak by rozhodli opravdoví lékaři. Vžila jsem se do ní jako do opravdové situace a přišlo mi to jako nejtěžší rozhodnutí v mém životě.

Ale to, co opravdu nemělo chybu, byla hra "Cesta životem". Hráli jsme ji v kostele a už to ji dělalo důležitou, všichni byli vážní a myslím, že ji i vážně brali. Tam jsme také museli volit a rozhodovat se mezi dvěma hodnotami, dávat si pozor a přes to bojovat. Jako v opravdovém životě, až na to, že tady se nám nemohlo nic stát. Kromě toho, že by nám osud zhasl svíci života, ale nablízku byl vždy někdo, kdo nám pomohl. Bylo by to tak i v opravdovém životě?

Určitě mi to něco přineslo - vím, že se musím na problém dívat z více stran, pokud nemám nikoho na radu, přehodnotit celou situaci a zamyslet se nad všemi důsledky a pak vyvodit závěr. Učili jsme se spolupracovat, důvěřovat si a pěstovat si mezi sebou dobré přátelské vztahy... nejenom to, také důvěřovat sami sobě a poznávat sami sebe, určit si svoje hranice, jak fyzické, tak i psychické.

"To vše, za pouhé dva dny"! Uvozovky proto, že jsem přijela domů, lehla do postele a spala. Nikdy bych nikomu nevěřila, že mně to tak zmůže. Přála bych všem, aby si to vyzkoušeli a zamysleli se nad tím na co nemají jinak čas.

Dopis od učitelky:

Akce Dobro a Zlo jsem se zúčastnila jakožto třídní učitelka Quinty D Biskupského gymnázia B. Balbína v Hradci Králové. Svým etickým zaměřením naplnila moje očekávání.

Především oceňuji, že hned od začátku byla vytvořena atmosféra naprosté dobrovolnosti a názorové svobody. Studenti se neostýchali projevit otevřeně své názory, a protože moderátor aktivit usiloval o vyváženou komunikaci, měli možnost vyjádřit se všichni. Pro mnohé to možná byla první větší příležitost.

Většina aktivit se týkala životních hodnot. Osobně jsem také získala novou zkušenost. Poznala jsem, že mnoho žáků studujících na církevním gymnáziu necítí žádnou náklonnost ke křesťanské etice. Studenti preferovali materiální hodnoty: peníze, majetek, úspěch... Byla jsem z tohoto zjištění poněkud rozčarovaná. Pak jsem si ale uvědomila, že jejich názory odrážejí celkový stav společnosti, zejména myšlení mladé generace. Důležité bylo, že jejich názory byly konfrontovány a relativizovány.

Jednotlivé aktivity sledovaly také další cíle: především schopnost vnímat a akceptovat druhého, schopnost vyslechnout a tolerovat odlišný názor, schopnost spolupracovat, schopnost řešit konfliktní situaci kompromisem,...

Velmi podporuji tento způsob etické výchovy, zvláště když se jí studenti nebrání, naopak akci kvalifikovali

5. ZHODNOCENÍ OBOU PROGRAMŮ

Výchovné působení školy a programy primární prevence sociálně patologických jevů mohou dítěti pomoci získat:

- schopnost komunikace
- schopnost týmové práce
- dostatek sebedůvěry
- dobrou odolnost vůči stresu a negativním vlivům
- umět vytvořit a upevnit morální hodnoty
- zvýšit sociální kompetence
- rozvoj dovedností, které vedou k odmítání sebeustrukce, projevu agresivity a porušování zákona

Další výhody programu:

- zahrnuje podstatnou část žáků – studentů
- využívá pozitivní modely
- počítá s komplikacemi a nabízí dobré možnosti, jak je zvládat.

Při nedostatku těchto schopností a dovedností může docházet k:

- nevyrovnání se s osobními a sociálními požadavky
- konflikty (škola, rodina, kamarádi, apod.)
- problémy se školou (poté např. záškoláctví)
- nevyrovnání se s náročnými životními situacemi, které dále mohou vést k drogové závislosti, alkoholismu, šikaně a dalšímu chování spadajícího do oblasti sociálně patologických jevů.²⁷

Program v KPPP

Shrnuli jsme si, co pozitivního může tento program přinést. Podívejme se teď ale na určité nedostatky, kterých jsem si všimla při realizování programu na školách:

- otevření negativního zážitku dítěte z dřívější doby (může vyvolat do budoucna další následky, realizátoři programu neumí tyto situace vždy řešit)
- ne vždy odborně vyškolení lektori (chybí větší zaměření na psychologii)

²⁷ viz [www....](#)

- negativní přístup některých učitelů (když nejsou dostatečně informováni o tomto programu, ani nevědí, co v té třídě probíhá, ale stejně ho kritizují, nevěří mladým lidem a jejich schopnostem)
- malá propagace po školách (v menších městech a vesnicích nejsou tyto programy rozšířeny)
- nedostatečně zpracované metodické postupy (více konkrétně a důsledně)
- málo častá setkání lektorů a žáků (setkání málokdy do roka, dochází k přetrhání kontaktů mezi lektory a žáky)
- nevyhovující prostory (v okolních třídách se učí a tento program potřebuje i hlasitější projevy emocí, což ostatní třídy ruší)
- třídy s velkým počtem žáků (program se hůře realizuje, nejde se tolik věnovat problematice, některé techniky jsou pak zdlouhavé - než se všichni vystřídají)
- nedostatek finančních zdrojů (to je asi největší problém, má vliv na málo častá setkání, neobornost lektorů, nedostatek lektorů, menší zájem škol)

Nejsou to chyby, které by se nedaly odstranit. Je zapotřebí, aby lektoři byli více odborně školeni, aby probíhaly častěji a do větší hloubky supervize lektorů a metodiků, aby byl dostatek odborné literatury. Dále škola. Jedná se o větší osvětu mezi učiteli, aby věděli, co takovýto program představuje, co ve třídě probíhá. Aby škola byla vstřícná a pokusila se na realizování programu vytvořit co nejvhodnější podmínky a pokračovat v jeho výsledcích během školního roku.

Orientační dny

I k tomuto stylu prevence se vztahují výhody, o kterých jsem mluvila výše, podívejme se na něj ještě z jiné stránky. Program umožňuje dětem poznat se jinak než ve třídě. Získají společné zážitky, vidí, jak spolužáci reagují v situacích, které by se ve třídě nemohli stát (např. pád důvěry). Celý kurz nabízí dětem řadu situací a možností:

- prožít si určitou situaci, vyzkoušet si, jak by se v ní zachovali (výchova prožitkem)
- pohyb, který je důležitý pro fyzický rozvoj jedince
- meditace – uvolnění, naučit se relaxovat a odpočívat
- diskuze – nebát se projevit svůj názor, umět najít dostatek argumentů na jeho obhajobu

- reflexe – umět se zamyslet nad prožitou situací a vyjádřit k ní své pocity a postoje

Tento styl prevence se od prvního liší v zásadní věci, snaží se dítěti předat informace prostřednictvím vlastní zkušenosti. Dítě má tedy možnost skutečnost si prožít a tím si určitou situaci či problém lépe uchovat v paměti. I zde je nevýhoda, že setkání je krátké. Delší působení (třeba týden) by určitě mělo větší účinek.

ZÁVĚR

Primární prevence může mít širokou působnost a má určitě nemalý vliv na vývoj dítěte (pokud je prováděna včas a důkladně). Základ stojí vždy v rodině, která by měla dítě do života nejvíce „vybavit“. Dalším činitelem je škola, která se může pokusit výchovnou funkci za rodinu převzít či posílit její slabé stránky. Posledním, neméně důležitým činitelem, je společnost. Pokud všechny tyto tři složky působí na dítě současně, je velká pravděpodobnost, že toto dítě si osvojí zdravý životní styl. Pokud ale jedna složka vynechá, tak už to může (ale nemusí) být znát.

V prevenci by rozhodně nemělo jít o zastrašování a vyhrožování. To se dítě spíše vzepře než by poslechlo. Mělo by jít o nabízení lepších alternativ než je život s drogou či se zápisem v trestním rejstříku, o ukázání, co všechno může droga vzít, o vyzdvihování pozitivních věcí.

Programy, které jsem zde představila mají své pozitivní i negativní stránky jako skoro vše v životě, ale zásadní věc je společná a důležitá, snaží se působit na jedince ve věku, kdy je ještě ovlivnitelný, snaží se mu dát rady do života, naučit ho určitým zásadám a pravidlům, tedy posílit ho na jeho cestě životem. Může se zdát, že konání takovýchto programů nemá až moc velký význam a že si z toho děti nic neodnesou. Já si ale myslím, že pokud je program realizován dobře, tak v každém „kousek zanechá“. Ideálem by bylo tyto dva programy propojit. Lektoři by docházeli několikrát do roka za dětmi do školy a pak by s nimi odjeli na několik dní na kurz. Práce by byla dlouhodobá, lektoři by více znali děti a mohli by podle toho navolit správné techniky, dokázali by odhadnout jejich reakce a více z nich vyčíst. Dobré by také jistě bylo systematicky si zaznamenávat poznatky ze setkání, ale také údaje o každém dítěti. Bylo by to jistě náročné, ale přínosné.

Na prevenci by se měla zlepšit její rozšířenost. Převládá ve velkých městech, ale v těch menších a na vesnici o ní kolikrát ani nemají zájem. Důvodem může být to, že nemají problémy např. s drogami či šikanou. Ale i dítě, které navštěvuje školu na vesnici se potom dostane do města a do kontaktu s rizikovými situacemi, a proto by je mělo umět řešit a mít

v sobě dobrý základ pro odolání zátěžovým situacím. Státní složky (škola, policie, zdravotnictví, MPSV, MŠMT) kladou malý důraz na provádění prevence a vyřešení tíživé finanční stránky, na které mnohdy vážnou kvalitní projekty a lektori či metodikové.

Resümee

In meiner Bachelorarbeit beschäftige ich mich mit dem Thema: „Positive Beeinflussung der Lebenseinstellung“ und „Orientierungstage für die Jugend“ als eine Forma der Primärprävention. Die Arbeit ist auf zwei Teile verteilt (theoretischer Teil und praktischer Teil). Im theoretischen Teil ist das Thema der Prävention erklärt. Weiter die Gründe, warum die Prävention realisiert werde sollte und die Hauptaufgaben, die man ausgeführt muss, damit sie wirksam ist.

Im praktischen Teil stelle ich das Program der Primärprävention in der christlichen pedagogisch-psychologischen Beratungsstelle in Prag vor (das ich in einer Grundschule realisierte) und die „Orientierungstage für die Jugend“, welche realisiert der Bischofssitz in Hradec Králové. Ich stellte der Einfluss der Prävention auf die Zielgruppe (die Schüler 6. - 9. Klasse und erster Stufe der Mittelschule) fest. Die Quellen waren: die Fragebögen, das Feedback von den Schüler und Lehrer, und die Gespräche mit den Lektoren und Methodikern.

Im Schluss meiner Bachelorarbeit werden die Ergebnisse der Untersuchung bewertet und die Lösung wird vorgeschlagen.

SEZNAM LITERATURY

- CSÉMY, Ladislav; NEŠPOR Karel. *Léčba a prevence závislostí*. 1. vyd. Praha, 1996. 203 s.
- HERMOCHOVÁ, S. *Hry pro život 1*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994
- JEDLIČKA, Richard; KOŤA Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha, 1998. 169 s.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001
Manuál Křesťanské pedagogicko-psychologické poradny
- NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Akademia, 2003. 507 s.
- NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 157 s.
- NEŠPOR, Karel; CSÉMY, Ladislav; PERNICOVA, Hana: *Zásady efektivní primární prevence*, Sportpropag, Praha 1999, s. 40.
- PERRY, C. L., Grant, M., Ernberg. G. et, al.: WHO collaborative study on alcohol education and youny people: outcome of four – country pilot study. *Int. J. Addict.*, 14, 1982, 12
- PETRUSEK, Miroslav. *Sociologie*. SNP. Praha, 1994
- PROKEŠOVÁ, Miroslava. *Sborník pro metodiky protidrogové prevence a sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2000. 98. s.
Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008
- ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002
- VÁGNEROVÁ, Marie: *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*, Portál, Praha 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0
- VOCILKA, Miroslav. *Náplň středisek výchovné péče pro děti a mládež*. 2. vyd. Praha: Tech Market, 1996. 108 s. ISBN 80-902134-56

Internetové stránky

<http://www.diecezchk.cz/biskupstvi/orientacni-dny.php>

http://herka.deka.cz/index.php/Pedagogika_pro_organiz%C3%A1tory

http://www.rodiceprotidrogam.cz/presnasky/primarni_protidrogova_prevence_na_skolach.htm

<http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/SocialnePatologickeJevyAJejichPrevenceObecne/12342.aspx>

<http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=47>

www.vseodrogach.cz

www.msms.cz

www.imageclub.cz

PŘÍLOHY

